Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru

Adroddiad Blynyddol a Datganiadau Ariannol 2016-17

CYNNWYS

			Tudalen
1	Adroddiad ar Berfformiad		
	1.1	Trosolwg	
		Rhagair	4
		Gwybodaeth am Gomisiynydd Pobl Hŷn Cymru	6
		Blaenoriaethau'r Comisiynydd	10
		Prif ystyriaethau a risgiau	11
		Gwaith a gyflawnwyd yn ystod 2016-17	13
	1.2	Dadansoddiad o Berfformiad	24
2	Adroddiad ar Atebolrwydd		
	2.1	Adroddiad Llywodraethu Corfforaethol	
		Adroddiad y Cyfarwyddwr	35
		Datganiad Cyfrifoldebau’r Swyddog Cyfrifyddu	43
		Datganiad Llywodraethu	44
	2.2	Adroddiad ar Staff a Thaliadau	55
	2.3	Tystysgrif ac adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru	74
3	Datganiadau Ariannol		77

1 ADRODDIAD AR BERFFORMIAD

1.1 TROSOLWG

Rhagair

Mae pobl hŷn yn gwneud gwahaniaeth sylweddol i'n cymunedau, gan ddarparu gofal a chymorth i anwyliaid, gwirfoddoli mewn amrywiaeth eang o ffyrdd, a thrwy weithio, gwario a thalu trethi. Heb y cyfraniad hwn, byddai Cymru yn wlad dlotach o lawer, yn gymdeithasol ac yn economaidd.

Ond er mwyn gallu gwneud y cyfraniad hwn, parhau i fod yn rhan weithredol o'u cymunedau a chael yr ansawdd bywyd gorau posib, efallai y bydd angen rhywfaint o gymorth a chefnogaeth ar rai pobl hŷn.

Felly, mae’n hollbwysig bod y systemau a ddefnyddir i ddarparu’r cymorth a'r gefnogaeth yn cael eu teilwra i fodloni anghenion unigolion, eu bod yn cael eu cynllunio a'u gwella drwy wrando ar leisiau pobl hŷn, a'u bod wir yn canolbwyntio ar ganlyniadau.

O ganlyniad i fy ngwaith i fel Comisiynydd, a gwaith llawer o bobl eraill sy'n gweithio'n ddiflino i wella bywydau pobl hŷn, rydym wedi dechrau gweld newid tuag at hyn dros y blynyddoedd diwethaf, gydag amrywiaeth o bolisïau, deddfwriaethau, rheoliadau ac arferion yn seiliedig ar ddarparu dull sy'n canolbwyntio mwy ar bobl ac ar ganlyniadau.

Mae hyn, wrth gwrs, yn gadarnhaol, ond fel sy’n wir bob amser pan fydd dulliau newydd yn cael eu cyflwyno, mae proses o ddysgu am bethau o ran darparu gwasanaethau ar lawr gwlad, ac yn anochel mae rhywfaint o oedi o ran sicrhau bod y dyhead yn troi'n realiti bob dydd i bobl sy'n defnyddio’r gwasanaethau.

Felly, mae mynd i'r afael â hyn drwy sicrhau bod y rheini sy'n darparu gwasanaethau i bobl hŷn yn gwybod ac yn deall mwy, wedi bod yn ganolbwynt allweddol i fy ngwaith eleni. Mae hyn wedi cynnwys defnyddio fy mhwerau cyfreithiol i gyhoeddi canllawiau ffurfiol, ond hefyd gweithio'n uniongyrchol gyda'r Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus sydd newydd eu sefydlu, ynghyd ag Awdurdodau Lleol a Darparwyr Cartrefi Gofal ledled Cymru i sicrhau eu bod yn deall y materion sy'n effeithio ar

bobl hŷn, y ffyrdd y mae'r penderfyniadau maent yn eu gwneud yn gallu effeithio ar fywydau pobl hŷn, a phwysigrwydd sicrhau canlyniadau.

Ar ben hynny, fel rhan o fy ngwaith yn diogelu pobl hŷn, rwyf wedi parhau i godi ymwybyddiaeth ymysg staff gwasanaethau cyhoeddus ledled Cymru i'w helpu nhw i ddeall natur y gamdriniaeth y mae dros 40,000 o bobl hŷn yn ei hwynebu bob blwyddyn, er mwyn sicrhau dull systematig ar gyfer adnabod y rheini sydd mewn perygl o niwed, a sicrhau eu bod yn gallu cael mynediad at y cymorth a'r gefnogaeth sydd eu hangen arnynt i adennill eu diogelwch a'u lles.

Er mwyn sicrhau'r newid y mae pobl hŷn eisiau ac angen ei weld yn ein gwasanaethau cyhoeddus, mae'n hanfodol bod gwaith monitro a chraffu parhaus yn cael ei wneud, ac nad yw adroddiadau sy'n nodi materion a meysydd i'w gwella yn cael eu cyhoeddi ac yna eu hanwybyddu, fel sy'n digwydd yn rhy aml.

Felly, mae fy ngwaith eleni wedi canolbwyntio hefyd ar asesu'r ffyrdd y mae cyrff cyhoeddus yn cyflawni'r ymrwymiadau a wnaed ganddynt yn dilyn fy adolygiad o ansawdd bywyd a gofal pobl hŷn sy'n byw mewn cartrefi gofal, a fy ngwaith i dynnu sylw at yr heriau y mae pobl sy'n byw â dementia, a'u gofalwyr, yn eu hwynebu. Mae'r gwaith dilynol hwn yn hanfodol er mwyn sicrhau bod camau yn cael eu cymryd i sicrhau'r newid sydd ei angen i wella bywydau rhai o'r bobl hŷn fwyaf agored i niwed, a mynd i'r afael â'r materion sy'n effeithio ar eu bywydau.

Yr hyn sy'n bwysig i’w gofio yw pan nad yw gwasanaethau i bobl hŷn yn bodloni eu hanghenion yn effeithiol, mae'r gost yn cael ei thalu gan bwrs y wlad yn ogystal â'r unigolyn.

Gwnaed hyn yn amlwg iawn gan fy ngwaith a fu’n edrych ar brofiadau pobl hŷn o gael mynediad at wasanaethau meddygon teulu yng Nghymru, a defnyddio’r gwasanaethau hynny. Amlygwyd nifer o faterion sy'n gallu creu heriau a rhwystrau diangen a allai atal pobl hŷn rhag gallu defnyddio gwasanaethau meddyg teulu, neu eu gwthio i ddefnyddio gwasanaethau gofal eraill sydd heb eu trefnu ac sy’n llai priodol. Nid yn unig y mae hyn yn cael effaith niweidiol ar iechyd a llesiant pobl hŷn, ond gall hefyd greu pwysau mewn rhannau eraill o'n systemau iechyd a gofal cymdeithasol, rhywbeth nad yw'n gynaliadwy o gwbl, yn enwedig ar adeg lle mae cyfyngiad llym ar gyllid cyhoeddus.

Mae sicrhau y bydd ein gwasanaethau cyhoeddus yn bodloni anghenion pobl hŷn nawr ac yn y dyfodol hefyd yn elfen allweddol o'r rhaglen Heneiddio’n Dda yng Nghymru, sydd wedi parhau i sbarduno newid ar lefel genedlaethol a lleol. Erbyn hyn, mae ystod eang o gamau gweithredu yn cael eu cymryd gan dros 60 o Bartneriaid Strategol Heneiddio'n Dda ar draws pum llinyn y rhaglen, ac mae aelodaeth Rhwydweithiau Heneiddio'n Dda lleol, sy'n hybu arferion da ac yn grymuso pobl hŷn yn ein cymunedau, wedi cynyddu i dros 1,300 mewn nifer.

Mae'n bosib nad yw'r gydnabyddiaeth o'r heriau y mae pobl hŷn yn eu hwynebu, yn ein gwasanaethau cyhoeddus ac ar draws cymdeithas yn gyffredinol, erioed wedi bod fwy nag y mae’n awr, ac mae hynny wedi arwain at gyflwyno ffyrdd newydd o feddwl am ddarparu gwasanaethau, yn ogystal â dulliau newydd ac arferion da, a mwy o ymwybyddiaeth o bwysigrwydd sicrhau canlyniadau ystyrlon. Er bod hwn yn gam cadarnhaol, rwyf wedi ei gwneud yn glir na fyddwn yn llwyddo nes bod yr arferion da hyn yn dod yn fater o drefn yng Nghymru, a bod canlyniadau ystyrlon yn cael eu sicrhau i'r holl bobl hŷn.

Ymddengys, yn sicr, bod yr awydd i wneud hyn yn bodoli ac, fel Comisiynydd, byddaf yn parhau i gefnogi a herio ein cyrff cyhoeddus nes bod gwasanaethau a chymorth yn bodloni anghenion pobl hŷn, lle bynnag yng Nghymru y maent yn byw, a hynny nawr ac yn y dyfodol er mwyn iddynt gael yr ansawdd bywyd gorau posib a pharhau i wneud cyfraniad mor aruthrol i'n bywydau.

Gwybodaeth am Gomisiynydd Pobl Hŷn Cymru

Paratowyd y cyfrifon hyn yn unol â’r Cyfarwyddyd a roddwyd gan Weinidogion Cymru yn unol â Deddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006 (y Ddeddf), Atodlen 1 Paragraff 10 (1) (b).

Hanes a chefndir statudol

Sefydlwyd swydd y Comisiynydd Pobl Hŷn yng Nghymru o dan Adran 1 y Ddeddf. Dechreuais yn fy swydd fel Comisiynydd ar 4 Mehefin 2012.

Dyma swyddogaethau’r Comisiynydd:

- Hyrwyddo ymwybyddiaeth o fuddiannau pobl hŷn yng Nghymru.
- Hyrwyddo'r gwaith o ddarparu cyfleoedd i bobl hŷn yng Nghymru, gan ddileu gwahaniaethu yn eu herbyn.

- Annog arfer da wrth ymdrin â phobl hŷn yng Nghymru.
- Cadw golwg ar ddigonolrwydd ac effeithlonrwydd y ddeddf sy'n effeithio ar fuddiannau pobl hŷn yng Nghymru.

Rwyf yn cael fy nghyllido gan Weinidogion Cymru er fy mod yn gweithredu'n annibynnol, ac rwyf yn atebol i Gynulliad Cenedlaethol Cymru (y Cynulliad) o ran defnyddio'r adnoddau sydd ar gael i mi. Yn 2016-17, cefais £1.583 miliwn o gyllid a oedd yn cynnwys dyraniad anghylchol o £40k ar gyfer y Rhaglen Heneiddio'n Dda yng Nghymru sy'n cael ei gweithredu gan fy swyddfa i (2015-16: £1.725 miliwn).

Cenhadaeth fy sefydliad

Yr hyn y mae pobl hŷn yn ei ddweud sydd o bwys iddyn nhw sy'n llywio fy ngwaith, ac mae eu llais wrth galon popeth rwyf yn ei wneud.

Fel Comisiynydd, rwy'n hyrwyddwr ac yn llais annibynnol ar gyfer pobl hŷn, gan sefyll a siarad ar eu rhan. Fy swyddogaeth i yw sicrhau bod gan bobl hŷn lais sy'n cael ei glywed, eu bod yn cael dewis a bod ganddynt reolaeth, nad ydynt yn teimlo'n ynysig nac yn teimlo bod pobl yn gwahaniaethu yn eu herbyn, a'u bod yn cael y gefnogaeth a'r gwasanaethau y mae eu hangen arnynt. Rwyf am i Gymru fod yn lle da i heneiddio, nid dim ond i ambell un, ond i bawb.

Mae rôl a phwerau cyfreithiol y Comisiynydd, sy'n fy nghefnogi yn y gwaith o gyflawni newid ar ran pobl hŷn, wedi'u diffinio gan Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006 a'r Rheoliadau sy'n cyd-fynd â'r ddeddf honno.

Mae'r Ddeddf yn amlinellu pa gamau y gallaf fi, fel Comisiynydd, eu cymryd i sicrhau bod buddiannau pobl hŷn yn cael eu diogelu a'u hyrwyddo pan fydd cyrff cyhoeddus yn cyflawni eu swyddogaethau, a'r cymorth y gallaf fi ei roi'n uniongyrchol i bobl hŷn mewn amgylchiadau penodol.

Adolygiad o Flwyddyn Ariannol 2016-17

Yn ystod 2015-16, roeddwn wedi disgwyl dyraniad ariannol fwyfwy heriol gan Lywodraeth Cymru ar gyfer y blynyddoedd nesaf, h.y. potensial go iawn am ostyngiad sylweddol yn y cyllid. Er mwyn sicrhau fy mod yn gallu ymgorffori hyn heb iddo danseilio fy ngallu i gyflwyno rhaglen waith effeithiol a chynhwysfawr, penderfynais adolygu fy strwythur a'm sefydliad, a arweiniodd at nifer o newidiadau i'r sefydliad.

Roedd pum prif agwedd ar y newidiadau a wnaed gennyf:

i. Uno dyletswyddau penodol, a sicrhau bod swyddogaethau hanfodol yn cael eu cadw. Er bod y swyddi wedi aros yr un fath i raddau sylweddol, yn sgil yr uno hyn, ychwanegwyd swyddogaethau eraill at y mwyafrif o’r rolau.

ii. Cysoni ffocws fy ngwaith yn well ar ddylanwadu, polisi ac arferion da yng Nghymru drwy ddod â'r Tîm Amddiffyn a Chraffu a'r Tîm Llesiant a Grymuso ynghyd o dan arweiniad un Cyfarwyddwr. Mae hyn yn galluogi aelodau staff yn y tîm cyfun hwn i weithio'n agosach gyda'i gilydd, gan sicrhau dull mwy cydlynol wrth ddarparu cefnogaeth i unigolion a dylanwadu ar bolisi ac arferion ledled Cymru.

iii. Llwyddais i sicrhau bod rhywfaint o gymesuredd yn bodoli yn fy ngwaith ar draws y pum blaenoriaeth a pharhau i adeiladu ar fy ymgysylltiad â phobl hŷn a'm gwaith yng nghyd-destun Heneiddio’n Dda yng Nghymru, Cydraddoldeb a Hawliau Dynol ac Eiriolaeth.

iv. Llwyddais i sicrhau bod ansawdd da a threfniadau llywodraethu effeithlon yn parhau i fod ar waith, a bod cefnogaeth weithredol briodol ar gael i sicrhau fy mod yn cydymffurfio â fy nyletswyddau ariannol a llywodraethu statudol.

v. Llwyddais i sicrhau bod polisïau cyflog a gwobrwyo yn ein galluogi i recriwtio a chadw staff sy’n meddu ar y sgiliau, y wybodaeth a’r profiad angenrheidiol ond gan leihau trothwy uchaf fy nau fand cyflog uchaf.

Effaith net hyn oedd cynyddu fy lefelau, yn y dyfodol, o gostau nad ydynt yn rhai sefydlog yn erbyn fy sylfaen gost sefydlog, a oedd yn rhoi mwy o hyblygrwydd i mi o ran y dulliau a ddefnyddir i gyflawni fy nyletswyddau. Roedd hyn yn allweddol i’m galluogi i reoli’r risgiau a ddaw yn sgil symud o gyllideb ddangosol tair-blynedd i hysbysiad a dyraniad cyllideb un flwyddyn. Golygai hyn, i bob pwrpas, y gallwn barhau i weithredu a chyflwyno yn erbyn fy Fframwaith Gweithredu pe byddai fy nyraniad yn lleihau.

Ym mis Rhagfyr 2015, cefais gadarnhad y byddai fy nghyllideb yn lleihau o £1.715 miliwn i £1.543 miliwn, y tro cyntaf i mi gael toriad yn fy nyraniad.

Gan fy mod yn pryderu y byddai toriad arall yn fy nyraniad ar gyfer 2017-18, mae'r Datganiad am y Gwariant Net Cynhwysfawr yn dangos y gwariant net gwirioneddol ar gyfer 2016-17 £1.387 miliwn (2015-16: £1.902 miliwn). Byddai'r tanwario hwn o'i gymharu â'r dyraniad wedi fy ngalluogi i reoli'r risgiau sy'n gysylltiedig â thoriad ychwanegol yn y gyllideb heb danseilio fy ngallu i weithredu o fewn fy strwythur presennol.

Gan na chafwyd toriadau pellach, rwyf wedi trosglwyddo'r tanwariant hwn i'm rhaglen waith weithredol sydd â chostau newidiol ar gyfer 2017-18, ac mae rhaglen waith wedi'i chyhoeddi i adlewyrchu hyn.

Mae'n anodd iawn gweithredu mewn amgylchedd lle mae dyraniad blynyddol yn cael ei wneud heb ddim arwydd o faint o gyllid fydd yn y dyfodol. Drwy weithredu o fewn cynllun ariannol tymor-canolig, sy'n cael ei ddiweddaru ar sail dreigl, ac yn cael ei drafod gyda fy Mhwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, sy'n cynnwys fy archwilwyr mewnol ac allanol, rwy'n gallu lliniaru peth o'r risg hon yn y ffyrdd a nodir uchod. Mae'r dull hwn o weithredu yn allweddol i sicrhau rheolaeth ariannol mewn ffordd ddarbodus a sefydlog ac i gyflawni fy nyletswyddau statudol.

Effaith yr uchod gyda'i gilydd oedd bod £0.300 miliwn yn y cronfeydd wrth gefn yn 2016-17 (2015-16: £0.104 miliwn). Fy rhagolygon ariannol o ran gwariant yn ystod 2017-18 yw £1.721 miliwn, ac mae £227k o hyn i'w briodoli i gostau'r rhaglen waith. Byddaf yn defnyddio £168k o'm cronfeydd wrth gefn i ariannu'r rhaglen waith a rhagwelir mai'r cronfeydd wrth gefn fydd ar gael ar ddiwedd 2017-18 yw £0.132 miliwn.

Mae angen i mi gadw lefel resymol o gronfeydd wrth gefn er mwyn gallu ymarfer swyddogaethau statudol y Ddeddf ac, yn bwysicach fyth, gweithredu ar unrhyw faterion pwysig, brys ac annisgwyl sy'n dod i'm sylw. Mae'n bur debyg y bydd costau ychwanegol o'r fath yn gysylltiedig ag achosion cyfreithiol ac adnoddau staff ychwanegol. Rwyf hefyd yn bwriadu defnyddio'r cronfeydd wrth gefn hyn i ategu rhaglenni gwaith anghylchol yn 2017-18 ac yn y dyfodol. Amlinellwyd hyn yn fy Amcangyfrif i'r Gweinidogion a gyflwynwyd ym mis Hydref 2016. Mae hwn ar gael ar fy ngwefan.

Dolen i'r wefan: **Amcangyfrif y Comisiynydd**

Blaenoriaethau'r Comisiynydd

Wedi ymgysylltu'n helaeth â phobl hŷn, gwelais fod amryw o ffactorau'n cyfrannu at roi ansawdd bywyd da i unigolyn, fel y nodwyd yn fy Model Ansawdd Bywyd (gweler ffigur 1 isod).

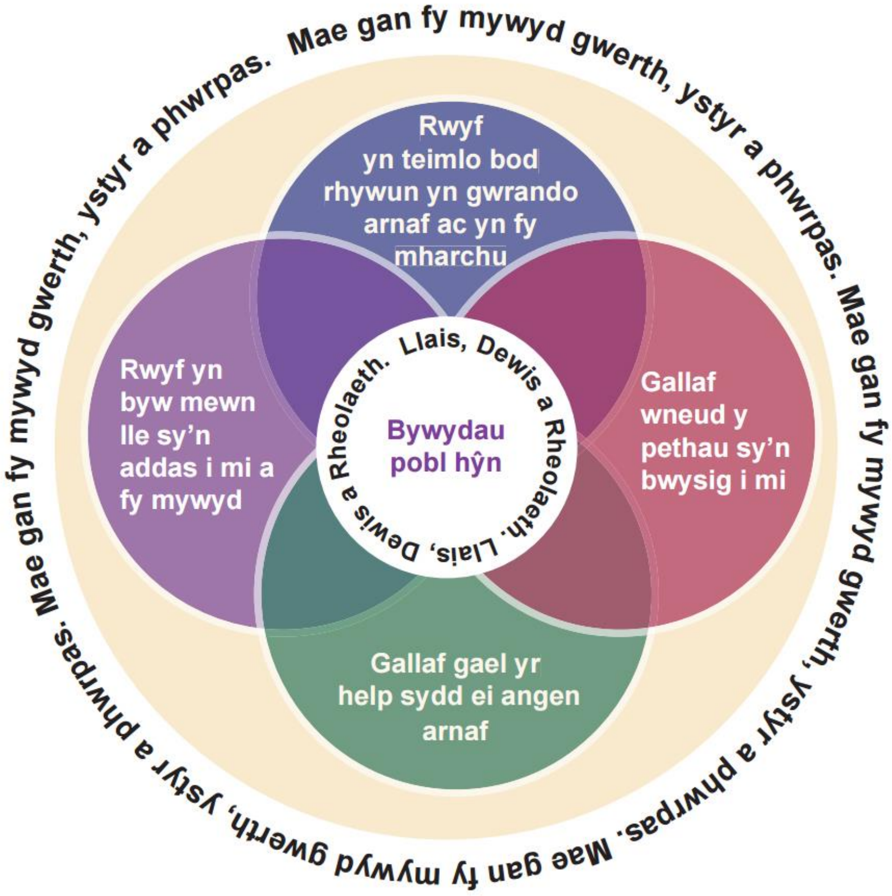

Defnyddiwyd y Model Ansawdd Bywyd wrth ddatblygu fy Fframwaith Gweithredu ar gyfer 2013-17, sy'n amlinellu fy mlaenoriaethau a'r newid rwy'n disgwyl ei weld ar gyfer pobl hŷn ledled Cymru, yn ogystal â'r rôl y byddaf yn ei chwarae o ran cyflawni'r newid hwn.

Mae'r Fframwaith yn nodi pum blaenoriaeth sy'n sail i fy rhaglen waith weithredol bob blwyddyn:

- Sicrhau bod lles pobl hŷn wrth wraidd gwasanaethau cyhoeddus
- Gwella ansawdd, argaeledd a mynediad at ofal cymdeithasol ac iechyd

- Gwarchod a gwella gwasanaethau, cyfleusterau a'r seilwaith cymunedol
- Cynrychioli pobl hŷn sydd mewn perygl o niwed a sicrhau eu bod yn cael eu diogelu a'u gwarchod
- Mynd i'r afael â rhagfarn, anghydraddoldeb a gwahaniaethu

Prif Ystyriaethau a Risgiau

Wrth gyflawni'r blaenoriaethau yn fy Fframwaith Gweithredu, rwyf wedi pennu agenda heriol i fi fy hun, lle mae risg yn rhan annatod ohoni. Y risg gyffredinol yw'r niwed i'm henw da, oherwydd na fyddaf yn cael fy ngweld fel rhywun effeithiol a dylanwadol neu ddim yn cael fy ystyried yn geidwad arian cyhoeddus da.

Y gwaith o reoli'r risg hon i'm henw da fydd yn penderfynu a ydw i'n llwyddo neu'n methu, yn bersonol ac o ran enw da'r sefydliad. Y brif elfen yw methu cyflawni.

Mae fy Mhwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, sydd yn fy nghynghori i ar Reoli Risgiau Strategol ac yn monitro ac yn gwerthuso cadernid y ffynonellau sicrwydd sy'n llywio ac sy'n sail i fy asesiad a'm rheolaeth o risgiau, a minnau wedi nodi'r ddau is-gategori risg canlynol. Cyfeirir atynt fel prif risgiau:

- Methiant sylweddol i gydymffurfio â gofynion llywodraethu, rheoleidd-dra a chyfreithiol
- Rhanddeiliaid allweddol yn methu cefnogi neu weithio gyda mi ac yn lleisio eu gwrthwynebiad i fy ngwaith.

Mae fy null o ddelio â risg yn seiliedig ar bedair egwyddor:

- Mae risg yn anochel.
- Canfod beth yw maint y risg mewn amser real ar sawl lefel, gan gynnwys ystyried effaith gronnol y risg.
- Cymryd camau gweithredu effeithiol i liniaru'r risg a monitro effeithiolrwydd hyn er mwyn rhwystro'r risg rhag datblygu i fod yn broblem.
- Datgelu'n llawn ac yn agored y trafodaethau â'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg a'r Archwilwyr Mewnol ac Allanol sy'n bresennol ym mhob cyfarfod o'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg.

Rwyf wedi nodi nifer o achosion neu ysgogwyr sy'n berthnasol i'r flwyddyn hon a allai effeithio ar y gwaith o gyflawni fy Nghynllun Busnes yn llwyddiannus.

1. Fy staff yn peidio â chydymffurfio â pholisïau, gweithdrefnau a threfniadau llywodraethu eraill
2. Adnoddau ddim yn cael eu cynllunio na'u rheoli yn effeithiol
3. Colli dilyniant busnes oherwydd colli TG neu gyfleusterau
4. Nid oes gan staff y sgiliau, y wybodaeth na'r cymwyseddau sy'n ofynnol i gyflawni eu rolau'n effeithiol.
5. Pobl ddim yn fy ystyried yn rhywun annibynnol
6. Methu sicrhau newid effeithiol fel sy'n cael ei amlinellu yn fy rhaglen waith
7. Yng ngolwg rhanddeiliaid allweddol, mae fy ngwaith yn ymddangos fel pe bai wedi dyddio neu ei fod yn amherthnasol. Mae cyswllt uniongyrchol rhwng hyn a natur yr amgylchedd y mae fy swyddfa yn gweithredu ynddo, sy'n newid o hyd, a chymhlethdod y newidiadau sy'n digwydd.
8. Nid oes gennyf gysylltiadau a dylanwad gwleidyddol effeithiol
9. Mae mwy a mwy o faterion sydd angen sylw ynghyd â'r twf ym mhroffil fy ngwaith yn arwain at ddisgwyliadau gan randdeiliaid allweddol a phobl hŷn na ellir eu bodloni.

Mae'r rhain wedi'u hintegreiddio gyda fy Nghofrestr Risg Gorfforaethol. Caiff hyn ei drafod yn ffurfiol bob chwarter mewn cyfarfodydd gyda fy Mhwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg.

Yn ogystal â'r trafodaethau chwarterol ffurfiol gyda'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, mae'r canlynol yn cael ei wneud:

- Mae pob darn o waith o bwys sydd i'w gyflawni wedi'i ategu gan gynllun prosiect a phroffil risg unigol. Mae'r Cyfarwyddwyr yn sgorio'r rhain yn ôl lliw bob mis, gydag adroddiadau am eithriadau bob mis i mi.
- Trafodaethau bob mis rhwng y Cyfarwyddwyr a'u timau.
- Trafodaeth bob mis rhwng fy Nghyfarwyddwyr a minnau am y risgiau posib, eu heffaith a pha mor agos ydynt. Mae cysylltiad uniongyrchol rhwng hyn a'r prif ysgogwyr sydd wedi'u nodi yn y Gofrestr Risg Gorfforaethol. Mae cofnod o hyn yn cael ei rannu â'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg fel papurau ategol i'r Gofrestr Risg Gorfforaethol, er mwyn iddynt allu gweld y rhesymeg y tu ôl i'w nodi'n risg gorfforaethol.
- Mae cyfnodau o drawsnewid ar gyfer materion penodol yn cael eu hategu gan broffiliau risg penodol.

- Briffio a thrafodaeth staff flynyddol ar y prif risgiau a sut mae eu rheoli.

Mae pob risg, ni waeth o ble y mae'n deillio, yn cael ei hystyried ar gyfer ei huwchgyfeirio i'r Gofrestr Risg Gorfforaethol.

Os bydd mater yn cael ei uwchgyfeirio i'r Gofrestr Risg Gorfforaethol cyn cyfarfod o'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, bydd aelodau'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg yn cael gwybod am hyn yn uniongyrchol.

Gwaith a gyflawnwyd yn ystod 2016-17

Ymestyn allan a gwrando ar bobl hŷn ledled Cymru
Mae ymgysylltu uniongyrchol yn dal yn rhan allweddol o'm gwaith ac yn ystod 2016-17, bu fy nhîm a finnau yn cwrdd â 168 o grwpiau ac yn siarad gyda nhw, gan ymwneud â thros 4,300 o bobl hŷn mewn cymunedau ar draws Cymru. Fel sydd wedi digwydd yn y blynyddoedd a fu, sicrheais ein bod yn ymgysylltu ag amrywiaeth o bobl hŷn, i glywed gan y rheini o wahanol gefndiroedd lle nad yw eu lleisiau'n cael eu clywed yn aml.

Daliais ati hefyd i ymgysylltu a gweithio ag ystod eang o sefydliadau sy'n cynrychioli pobl hŷn, cyrff cyhoeddus, mudiadau'r trydydd sector, rhanddeiliaid allweddol eraill a gwleidyddion, yn ogystal â'r cyfryngau yng Nghymru, i sicrhau bod mwy o wybodaeth a dealltwriaeth am yr heriau a wynebir gan bobl hŷn, hyrwyddo arferion a nodi cyfleoedd ar gyfer gweithio mewn partneriaeth.

Cefnogaeth i unigolion
Yn ystod 2016-17, rhoddodd fy Nhîm Gwaith Achos gymorth uniongyrchol i 372 o bobl hŷn a'u teuluoedd ledled Cymru, gan gynnig cefnogaeth mewn amgylchiadau a oedd yn anodd, ar brydiau, i herio penderfyniadau ac arferion cyrff cyhoeddus. Roedd llawer o'r achosion roedd y Tîm wedi ymdrin â nhw yn hynod gymhleth, yn enwedig y rheini a oedd yn ymwneud â materion diogelu ac amddiffyn.

Y pynciau mwyaf cyffredin roedd pobl yn cysylltu â'r Tîm Gwaith Achos amdanynt oedd gofal (gan gynnwys gofal preswyl a gofal cartref), tai a chamdriniaeth. Ar ben hynny, nodwyd nifer o themâu a materion a oedd yn gyffredin ar draws y pynciau hyn – fel lefelau staffio annigonol, diffyg

cyfathrebu clir a diffyg ymgynghori ystyrlon – sy’n effeithio ar brofiadau pobl hŷn wrth ddefnyddio gwasanaethau cyhoeddus.

Sbarduno Newid i Bobl Hŷn

Profiadau pobl hŷn o gael mynediad at wasanaethau Meddygon Teulu, a’u profiad o’u defnyddio

Drwy gydol 2016-17, gweithredais raglen waith i edrych ar brofiadau pobl hŷn o gael mynediad at wasanaethau Meddygon Teulu yng Nghymru, a’u profiad o’u defnyddio, i nodi’r arferion da y gellid eu mabwysiadu’n ehangach ar draws Cymru, a meysydd lle roedd angen eu gwella.

Cafwyd tystiolaeth gan fwy na 1,600 o bobl hŷn a rhanddeiliaid drwy sesiynau sgwrsio a holiadur a gafodd ei ddosbarthu’n helaeth, ac roedd hyn yn sail i adroddiad manwl – ‘Gwasanaethau Meddygon Teulu yng Nghymru: Safbwynt Pobl Hŷn’ – a nododd yn glir yr amrywiadau arwyddocaol ac annerbyniol y mae pobl hŷn yn eu hwynebu o ran cael mynediad at wasanaethau Meddygon Teulu.

Er bod sawl un o’r rheini a ymatebodd wedi siarad yn gadarnhaol am eu profiadau, amlygodd yr adroddiad nifer o faterion sy'n gallu creu heriau a rhwystrau diangen a allai atal pobl hŷn rhag cael mynediad at wasanaethau meddygon teulu, neu eu gwthio i ddefnyddio gwasanaethau gofal eraill sydd heb eu trefnu ac sy’n llai priodol, rhywbeth sy’n cael effaith negyddol ar eu hiechyd a’u lles.

Ochr yn ochr â'r adroddiad, cyhoeddais ganllawiau ffurfiol hefyd ar gyfer Byrddau Iechyd i’w cefnogi wrth iddynt wneud newidiadau i’r ffordd mae'r gwasanaeth yn cael ei gynllunio a’i ddarparu er mwyn mynd i’r afael â'r materion a’r pryderon sydd gan bobl hŷn.

Ar ôl cyhoeddi’r adroddiad, a gafodd groeso gan randdeiliaid, cadarnhaodd Arolygiaeth Gofal Iechyd Cymru y byddent yn defnyddio rhaglen arolygu Meddygon Teulu i weld pa mor dda mae'r Byrddau Iechyd wedi deall eu cyfrifoldebau ac yn eu gweithredu, fel y’u nodir yn y canllawiau.

Yn yr un modd, cadarnhaodd Ysgrifennydd y Cabinet dros Iechyd, Lles a Chwaraeon y byddai’n ysgrifennu at y Byrddau Iechyd i’w hannog i ddefnyddio’r canfyddiadau ac y bydd y Bwrdd Gofal Sylfaenol sydd

newydd ei sefydlu yn ystyried yr adroddiad wrth edrych ar feysydd lle byddai cael dull ar gyfer Cymru gyfan yn fuddiol. Cadarnhaodd hefyd y bydd yr adroddiad yn cael ei ddefnyddio i lywio'r gwaith o ddatblygu polisi Llywodraeth Cymru sy'n ymwneud â gofal sylfaenol.

Adolygiad o Gartrefi Gofal – Gwaith Dilynol

Canfu fy adolygiad o gartrefi gofal 2014 fod ansawdd bywyd gormod o bobl hŷn sy'n byw mewn cartrefi gofal yng Nghymru yn annerbyniol. Ochr yn ochr â'r adroddiad adolygiad, cyhoeddais gyfres o ofynion gweithredu, a oedd yn nodi'r camau gweithredu roedd angen i'r cyrff a oedd yn destun yr adolygiad eu cymryd er mwyn sicrhau bod pobl hŷn sy'n byw mewn cartrefi gofal yn gallu cael yr ansawdd bywyd gorau posib.

Roedd yn rhaid i'r cyrff cyhoeddus a oedd yn destun yr adolygiad – Llywodraeth Cymru, AGGCC, Byrddau Iechyd ac Awdurdodau Lleol – gyflwyno cynlluniau manwl i roi sicrwydd y byddent yn cyflawni'r gwelliannau angenrheidiol mewn cartrefi gofal ac ar draws y system cartrefi gofal ehangach yng Nghymru.

Pan gyhoeddais fy Adolygiad, nodais yn glir y byddwn yn dilyn rhaglen o waith dilynol yn ogystal â chraffu parhaus er mwyn sicrhau bod y cyrff hyn wedi cyflawni eu hymrwymiadau. Felly, ym mis Ionawr 2017, gofynnais i bob un o'r cyrff a oedd yn destun adolygiad 2014 am wybodaeth am y cynnydd roeddent wedi'i wneud ym mhob un o'r 14 o ofynion gweithredu.

Bydd fy nhîm a finnau'n dadansoddi'r ymatebion hyn cyn cyhoeddi adroddiad ym mis Tachwedd 2017 a fydd yn nodi'r newid sydd wedi'i gyflawni a'r arfer da sydd ar waith erbyn hyn o ganlyniad i'r adolygiad. Bydd yr adroddiad yn tynnu sylw hefyd at unrhyw feysydd lle mae angen gwaith ychwanegol er mwyn creu'r newid mae pobl hŷn sy'n byw mewn cartrefi gofal ledled Cymru eisiau ac angen ei weld.

Seminarau ar gyfer Darparwyr Cartrefi Gofal

Er mwyn sicrhau bod mwy o wybodaeth a dealltwriaeth am sut mae gwella ansawdd bywyd pobl hŷn sy'n byw mewn cartrefi gofal, a hyrwyddo arfer da, aeth fy nhîm a finnau ati i gynnal seminarau ar gyfer darparwyr cartrefi gofal yn ystod 2016-17, mewn partneriaeth â Credu (a arferai fod yn Gofalwyr Powys), Dementia Adventure a Taith Cyf.

Cynhaliwyd seminarau yng Nghaerdydd ac yn Wrecsam ac roeddent yn edrych ar themâu yn ymwneud ag asesu a rheoli risg, gyda ffocws penodol ar alluogi pobl â dementia i dreulio amser y tu allan, rhywbeth sy'n dwyn amrywiol fuddion. Roedd y seminar yn Llandrindod yn seiliedig ar greu 'adegau arbennig' – camau gweithredu syml sy'n gallu gwneud gwahaniaeth mawr i ansawdd bywyd rhywun mewn cartref gofal.

Canllawiau i Fyrddau Gwasanaethau Cyhoeddus
Yn unol â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru), mae angen i bob Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus gyhoeddi Cynllun Llesiant lleol, sy'n nodi sut mae'n bwriadu gwella llesiant economaidd, amgylcheddol a diwylliannol ei ardal a sut bydd yn cyflawni'r nodau llesiant cenedlaethol newydd.

Er mwyn siapio'r cynlluniau llesiant i sicrhau eu bod yn darparu ar gyfer pobl hŷn ac yn adlewyrchu anghenion, dymuniadau ac amgylchiadau pobl hŷn, cwrddais â phob un o'r 19 Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus ar draws Cymru cyn cyhoeddi canllawiau ffurfiol – 'Paratoi Cynlluniau Llesiant Lleol: Canllawiau i Fyrddau Gwasanaethau Cyhoeddus' – iddynt gan ddefnyddio fy mhwerau o dan Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru).

Diben y canllawiau yw cefnogi newid diwylliannol o ran sut mae gwasanaethau'n cael eu siapio a'u darparu fel eu bod yn adlewyrchu anghenion unigolion. Mae'n nodi'n glir hefyd pa mor bwysig yw darparu gwasanaeth mewn ffordd sy'n canolbwyntio ar y canlyniadau, yn ogystal â darparu cyngor ymarferol a buddiol i ddarparwyr gwasanaeth ar sut mae paratoi eu cynlluniau llesiant.

Dementia: mwy na dim ond colli'r cof
Cyhoeddwyd yr adroddiad 'Dementia: mwy na dim ond colli'r cof' ym mis Mawrth 2016, ac roedd yn tynnu sylw at yr heriau y mae pobl sy'n byw â dementia, a'u gofalwyr, yn eu hwynebu mewn sawl agwedd ar eu bywydau bob dydd.

Er mwyn mynd i'r afael â'r amrywiadau arwyddocaol sy'n bodoli ar draws Cymru o ran ansawdd y gwasanaethau sydd ar gael i bobl sy'n byw â dementia a'u gofalwyr, roedd yr adroddiad yn cynnwys sawl cam gweithredu roedd angen i'r rheini a oedd yn darparu gwasanaethau cyhoeddus eu cymryd er mwyn rhoi sylw i'r materion a nodwyd. Ar ôl hynny, cyflwynodd y Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol ymatebion

ysgrifenedig yn nodi'r camau y byddent yn eu cymryd i gyflawni’r newid hwn.

Roedd yr ymatebion yn dangos, er bod yr argymhellion yn yr adroddiad yn cael eu cymryd o ddifrif a’u bod yn dylanwadu ar ddatblygiad arferion yng Nghymru, roedd sawl maes o hyd lle roedd angen gwaith pellach, yn enwedig o ran y trefniadau ar gyfer gofal seibiant, hyfforddiant ar gyfer staff iechyd a gofal cymdeithasol ac ymgysylltu effeithiol gyda phobl sy’n byw â dementia, a’u gofalwyr, i sbarduno gwelliannau.

Felly, rhoddwyd adborth manwl i’r Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol, ar bapur ac mewn cyfarfodydd wyneb-yn-wyneb ar ôl hynny, er mwyn sicrhau bod dealltwriaeth glir o’r bylchau roedd angen rhoi sylw iddynt. Er mwyn cefnogi cyrff cyhoeddus i fod yn fwy cefnogol tuag at bobl â dementia, datblygwyd rhestr wirio hefyd, yn ogystal â chyfres o gwestiynau y gellid ei defnyddio i graffu ar aelodau Byrddau Iechyd ac Awdurdodau Lleol.

Ar ben hynny, yn seiliedig ar y canfyddiadau a'r ymatebion gan y Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol, rhannwyd nifer o arsylwadau lefel uchel gyda Llywodraeth Cymru hefyd i siapio'r Strategaeth Dementia Genedlaethol.

Seminarau Cydraddoldeb a Hawliau Dynol

Ar ôl cyhoeddi'r canllawiau ar gyfer Awdurdodau Lleol ar sut mae cynnal asesiadau pendant ar gydraddoldeb a hawliau dynol pan fydd newidiadau i wasanaethau cymunedol yn cael eu cynnig, cynhaliais gyfres o seminarau ledled Cymru yn ystod 2016-17 i gefnogi aelodau a swyddogion Awdurdodau Lleol i ddefnyddio'r canllawiau’n effeithiol. Daeth dros 100 i’r seminarau.

Roedd y seminarau yn edrych ar ffyrdd y gall stereoteipiau am dyfu’n hŷn a thuedd anymwybodol arwain at bolisïau ac arferion gwahaniaethol. Tynnwyd sylw at yr offerynnau sydd ar gael sy’n gallu cefnogi’r broses benderfynu, fel Deddf Cydraddoldeb 2010, Deddf Hawliau Dynol ac Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn. Atgyfnerthodd y seminarau bwysigrwydd cynnal asesiadau effaith ystyrlon i lywio penderfyniadau, yn ogystal â phwysigrwydd ystyried cynigion eraill neu gamau lliniaru i fynd i’r afael ag unrhyw faterion posib a nodir yn y broses asesu.

Llywio Gwasanaethau Cymdeithasol – Taflen Wybodaeth a Thaflenni Ffeithiau

Lluniais daflen wybodaeth a chyfres o daflenni ffeithiau yn ystod 2016-17 i helpu i sicrhau bod pobl hŷn yn deall eu hawliau yn unol â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru), a ddaeth i rym ym mis Ebrill 2016.

Roedd y daflen yn rhoi cyflwyniad byr o'r Ddeddf ei hun a'r egwyddorion sy'n sail iddi, yn ogystal â nodi hawliau pobl o dan y ddeddfwriaeth newydd a'r hyn y gallant ei wneud os nad ydynt yn gallu cael y cymorth sydd ei angen arnynt. Mae'r taflenni ffeithiau'n adeiladu ar y wybodaeth yn y daflen, gan roi mwy o fanylion am adrannau penodol o'r Ddeddf, a rhoi sylw i feysydd fel eiriolaeth, gwybodaeth a chyngor, asesiadau o anghenion, talu am ofal, a diogelu.

Hyd yma, mae dros 5,000 o gopïau o'r daflen wedi'u dosbarthu i bobl hŷn ar draws Cymru drwy ystod eang o randdeiliaid.

Canolfan Adnoddau sy'n Pontio'r Cenedlaethau

Gweithiais mewn partneriaeth â Chomisiynydd Plant Cymru i greu set o adnoddau i gefnogi cymunedau ledled Cymru i sefydlu grwpiau sy'n pontio'r cenedlaethau gan ddod â phobl iau a phobl hŷn at ei gilydd.

Roedd yr adnoddau hyn yn cynnwys cyfres o fideos sy'n tynnu sylw at y manteision o fod yn rhan o grŵp sy'n pontio'r cenedlaethau, cynllun gwers i helpu plant ysgol i feddwl sut y gallent ddatblygu grŵp sy'n pontio'r cenedlaethau yn eu hysgol, a chanolfan adnoddau ar-lein sy'n darparu ystod eang o wybodaeth am sut mae sefydlu grŵp sy'n pontio'r cenedlaethau.

Ers i'r ganolfan adnoddau gael ei lansio ym mis Chwefror 2017, mae'r fideos a'r wybodaeth wedi cael eu defnyddio miloedd o weithiau, a bydd hyn yn helpu i sicrhau bod grwpiau cymunedol ac ysgolion ledled Cymru yn deall manteision gweithgareddau sy'n pontio'r cenedlaethau a bod ganddynt y wybodaeth i sefydlu a chynnal prosiectau pontio'r cenedlaethau, sy'n hanfodol i chwalu'r rhwystrau rhwng ein cenhedlaeth iau a'n cenhedlaeth hŷn.

Heneiddio’n Dda yng Nghymru

Yn 2016-17, cyflwynwyd cam dau Heneiddio'n Dda yng Nghymru – y rhaglen bartneriaeth genedlaethol i wella iechyd a lles pobl dros 50 oed yng Nghymru – gan adeiladu ar ystod eang o lwyddiannau a gyflawnwyd ar lefel leol a strategol yn ystod cam cyntaf y rhaglen.

Fel rhan o gam dau, mae dros 60 o bartneriaid strategol Heneiddio’n Dda yng Nghymru, gan gynnwys Llywodraeth Cymru, Byrddau Iechyd, Awdurdodau Lleol a sefydliadau allweddol eraill o’r sector cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector, wedi gwneud sawl ymrwymiad i weithredu ar draws pum llinyn y rhaglen Heneiddio’n Dda. Nodir yr ymrwymiadau hyn yng Nghynllun Gweithredu Cam Dau Heneiddio’n Dda yng Nghymru, a gyhoeddwyd ym mis Hydref 2016 ac a fydd yn sail i’r gwaith o gyflawni newid a gwelliannau i fywydau pobl hŷn ledled Cymru dros y 18 mis nesaf.

Roedd gwaith wedi parhau ar lefel gymunedol hefyd yn ystod 2016-17, nid yn unig i gynyddu nifer aelodau rhwydwaith lleol, sydd dros 1,300 ar hyn o bryd, ond hefyd i rannu arferion da ac adnoddau defnyddiol, a sicrhau bod mwy o wybodaeth a dealltwriaeth ar draws pum llinyn y rhaglen Heneiddio’n Dda. Roedd y gwaith ymgysylltu hwn yn cynnwys dwy gynhadledd fawr lle daeth oddeutu 300 iddynt, a chael cyfle i glywed cyflwyniadau, bod yn rhan o sesiynau gweithdai ymarferol a marchnadfa ryngweithiol i ddangos arferion da.

Llyfrynnau Gwybodaeth Heneiddio’n Dda yng Nghymru
I helpu i sicrhau bod unigolion a sefydliadau mewn cymunedau ar draws Cymru yn cael eu grymuso i weithredu er mwyn gwella bywydau pobl hŷn, gweithiais gyda sefydliadau partner Heneiddio’n Dda i gyhoeddi nifer o lyfrynnau gwybodaeth ‘maint poced’ yn ystod 2016-17.

Yn ogystal â chyhoeddi'r llyfrynnau hyn, cyhoeddais *gerdyn gwybodaeth* hefyd y gall pobl hŷn ei rannu gyda busnesau yn eu cymunedau i’w hannog i fod fwy o blaid pobl hŷn a’u cyfeirio er mwyn iddynt gael rhagor o wybodaeth.

Diogelu ac Amddiffyn Pobl Hŷn

Drwy gydol 2016-17, rwyf wedi parhau i godi ymwybyddiaeth am natur y gamdriniaeth a wynebir gan fwy na 40,000 o bobl hŷn bob blwyddyn, gan weithio i sicrhau bod dull gweithredu systematig ar waith er mwyn

adnabod pobl hŷn sydd mewn perygl o niwed ac er mwyn sicrhau bod y rheini sy’n cael eu cam-drin yn cael cefnogaeth lwyr i gael y cymorth a'r gefnogaeth sydd eu hangen arnynt i adennill eu diogelwch a’u lles.

Gweithio gyda’r Bwrdd Diogelu Cenedlaethol
Cefais gyfle i gwrdd ag aelodau'r Bwrdd Diogelu Cenedlaethol sydd newydd ei sefydlu er mwyn nodi nodweddion hanfodol system ddiogelu effeithiol, sy’n cynnwys ymchwil effeithiol a dysgu amser real, cael gwybodaeth ynghylch pa mor gyffredin yw camdriniaeth a pha mor aml y mae’n digwydd, a defnyddio safbwyntiau unigolion a'r gymuned ehangach i brofi a gwella arferion drwy'r amser.

Cyflwyniadau a Seminarau Codi Ymwybyddiaeth
Gan adeiladu ar lwyddiant digwyddiadau tebyg a gynhaliwyd yn ystod 2014-15 ac 2015-16, cynhaliais chwe seminar ar ddiogelu ledled Cymru i barhau â’r gwaith o godi ymwybyddiaeth am y gamdriniaeth a wynebir gan bobl hŷn, gan roi sylw i faint ac effaith y gamdriniaeth, hawliau dynol, camdriniaeth o fewn cymunedau Pobl Ddu a Lleiafrifoedd Ethnig a Phobl Lesbiaidd, Hoyw, Ddeurywiol a Thrawsrywiol, rôl hollbwysig eiriolaeth a'r gefnogaeth sydd ar gael i’r rheini sy’n cael eu cam-drin.

Cafodd cynnwys y seminarau eu gwerthuso gan Agored Cymru a’u hachredu gyda’u ‘Nod Ansawdd’, a oedd yn rhoi cyfle i'r cyfranogwyr ennill oriau Datblygiad Proffesiynol Parhaus.

Daeth 412 o gynadleddwyr i'r seminarau i gyd ac roedd yr adborth yn gadarnhaol dros ben, gyda chanmoliaeth benodol i'r ffaith bod y siaradwyr yn dod o wahanol asiantaethau, ac i fanylder y wybodaeth a ddarparwyd.

Cyfeillion yn erbyn Sgamiau
Ym mis Hydref 2016, gweithiais mewn partneriaeth â’r Safonau Masnach Cenedlaethol i lansio Cyfeillion yn erbyn Sgamiau Cymru, cynllun gyda’r bwriad o dynnu sylw at faint ac effaith sgamiau, herio’r argraffiadau sy’n bodoli ynghylch pam mae pobl yn cael eu twyllo gan sgamiau a hybu camau gweithredu i amddiffyn pobl rhag sgamwyr.

Daeth ystod eang o randdeiliaid o’r sector cyhoeddus, y sector ariannol, a'r trydydd sector i’r digwyddiad lansio, gan wneud addewidion ynghylch yr hyn y byddent yn ei wneud i fynd i’r afael â sgamiau yn eu cymunedau a sut y byddent yn codi ymwybyddiaeth ynghylch y cynllun Cyfeillion yn erbyn Sgamiau.

Yn dilyn y lansiad, ysgrifennais at gyrff cyhoeddus ledled Cymru yn rhoi gwybodaeth iddynt am y cynllun Cyfeillion yn erbyn Sgamiau, gan eu hannog i gofrestru a chymryd rhan yn y cynllun.

Dylanwadu ar Bolisi, Deddfwriaeth ac Ymarfer

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, Etholiad 2016: Galwadau am Newid
Cyn etholiad Cynulliad Cenedlaethol Cymru ym mis Mai 2016, cyhoeddais ddogfen yn nodi nifer o'r prif flaenoriaethau ar gyfer Llywodraeth nesaf Cymru.

Cafodd y mwyafrif helaeth o'm galwadau eu mabwysiadu ym maniffesto o leiaf un blaid wleidyddol, a chafodd sawl un ohonynt gefnogaeth sylweddol ar draws y pleidiau.

Llefarwyr ar ran Pobl Hŷn
Ar ôl Etholiad y Cynulliad, galwais ar arweinyddion y gwrthbleidiau yng Nghynulliad Cenedlaethol Cymru i benodi llefarydd i sicrhau bod lleisiau pobl hŷn yn cael eu clywed yn y siambr a bod eu safbwyntiau'n cael eu cynrychioli.

Ymatebodd pob plaid i'r alwad hon ac enwebu llefarydd a fydd yn gweithio gyda mi i sicrhau bod neges gadarn yn cael ei hanfon at bobl hŷn ledled Cymru bod eu lleisiau a'u profiadau'n bwysig ac y byddant yn cael eu defnyddio i siapio polisïau, penderfyniadau a'n gwasanaethau cyhoeddus.

Deddfwriaeth Hawliau
Yn ystod 2016-17, gweithiais gyda grŵp o arbenigwyr i ystyried beth y gellid ei gynnwys mewn deddfwriaeth, cynigiais ym mis Rhagfyr 2015 i amddiffyn a hyrwyddo hawliau pobl hŷn.

Rhannwyd y cynigion hyn gyda Llywodraeth Cymru a chefais gyfle ar ôl hynny i gwrdd â'r Prif Weinidog Cymru a Gweinidog Iechyd y Cyhoedd a Gwasanaethau Cymdeithasol, a ymrwymodd i weithio gyda'u swyddogion i edrych ar sut y gellid datblygu hyn.

Deddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016
Rwyf wedi mynd ati'n ofalus i fonitro'r gwaith o ddatblygu'r rheoliadau sy'n sail i'r Ddeddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol, ac rwyf

wedi nodi fy nisgwyliadau'n glir drwy ymgysylltu â'r rheini sy’n gyfrifol am ddrafftio’r is-ddeddfwriaeth hon a thrwy ymatebion ymgynghoriad mwy ffurfiol.

Canolbwyntiais yn benodol ar sicrhau bod ansawdd bywyd wrth wraidd y safonau gofal newydd, bod y ddarpariaeth yn diwallu anghenion pobl hŷn a bod gwybodaeth well yn cael ei darparu i’r cyhoedd.

Ymateb i Ymgynghoriadau a Gweithio gyda Phwyllgorau'r Cynulliad Cenedlaethol

Drwy gydol 2016-17, ymatebais i ystod eang o ymgynghoriadau Llywodraeth Cymru a'r Cynulliad Cenedlaethol, gan ddefnyddio lleisiau a phrofiadau pobl hŷn a gasglwyd drwy ymgysylltu a thrwy fy nhîm gwaith achos, i sicrhau bod arferion a pholisïau arfaethedig yn adlewyrchu eu hanghenion ac yn sicrhau canlyniadau cadarnhaol.

Rwyf wedi gweithio’n arbennig o agos hefyd gyda Chadeirydd y Pwyllgor Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Chwaraeon i nodi meysydd ymchwilio posib, ac yn sgil hyn mae'r Pwyllgor wedi cynnal ymchwiliadau i unigrwydd ac arwahanrwydd, a'r defnydd o feddyginiaeth gwrth-seicotig mewn cartrefi gofal.

Cyflwynais dystiolaeth mewn sawl ymchwiliad hefyd a oedd yn cael eu cynnal gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru, ar bynciau fel cynaliadwyedd y gweithlu iechyd a gofal cymdeithasol, Bil Iechyd y Cyhoedd ac Unigrwydd ac Arwahanrwydd.

Rhagolwg

Er gwaethaf y ffaith fod ystod y materion y gallwn roi sylw iddynt yn enfawr, rhaid i mi sicrhau fy mod yn canolbwyntio ar y blaenoriaethau hynny y mae pobl hŷn wedi dweud wrthyf sy’n bwysig iddynt, a amlinellir yn fy Fframwaith Gweithredu.

Mae llawer o'm gwaith yn ddilyniant o weithredu ar flaenoriaethau penodol yn fy Fframwaith, ond bydd rhai meysydd yn cael sylw mwy blaenllaw yn fy rhaglen waith, yn dibynnu ar faint o frys sydd i'w datblygu a/neu ar brofiadau pobl hŷn.

Yn y flwyddyn nesaf bydd fy ngwaith yn cynnwys pwyslais ar y canlynol:

- Gwaith dilynol sy’n gysylltiedig â'r adolygiad o ansawdd bywyd a gofal pobl hŷn sy'n byw mewn cartrefi gofal yng Nghymru.
- Diogelu pobl hŷn mewn ysbytai
- Mynediad pobl hŷn at eiriolaeth broffesiynol, annibynnol a’u profiad o hyn
- Gwaith pellach fel rhan o gam dau y Rhaglen Heneiddio’n Dda yng Nghymru
- Dadansoddiad o Ddatganiadau Ansawdd Blynyddol y Byrddau Iechyd
- Darpariaethau gofal seibiant ledled Cymru
- Dysgu oddi wrth waith achos

Byddaf yn parhau i weithio ag amrywiaeth eang o gyrff i ehangu gwybodaeth a ffyrdd o feddwl am y materion sy’n wynebu pobl hŷn a dealltwriaeth ohonynt, er mwyn ennyn newid mewn arferion gweithio ledled Cymru. Ond, byddaf hefyd yn parhau i ddefnyddio fy mhwerau cyfreithiol, os dyma yw'r dewis mwyaf priodol sydd ar gael, i sicrhau bod y newid y mae ar bobl hŷn eisiau ac angen ei weld yn cael ei gyflawni gan ein cyrff cyhoeddus.

Dolen i'r wefan: **Adroddiad Effaith a Chyrhaeddiad**

Sarah Rochira
Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru   25 Gorffennaf 2017

1.2 DADANSODDIAD O BERFFORMIAD

Crynodeb o Berfformiad: Nodyn esboniadol

Prif ffocws fy ngwaith i yw ysgogi newid ar ran pobl hŷn ledled Cymru, gan ddylanwadu ar bolisïau ac arferion drwy wneud gwaith ymchwil i weld sut gellir gwella gwasanaethau a chefnogaeth i bobl hŷn, cyhoeddi canllawiau ffurfiol i ddarparwyr gwasanaethau cyhoeddus, a gweithio gyda llywodraeth leol a chenedlaethol i sicrhau bod pobl yn deall anghenion pobl hŷn a'u bod yn cael eu hadlewyrchu wrth ddatblygu a darparu gwasanaethau.

Gan nad yw fy nhîm a finnau'n darparu gwasanaethau yn yr ystyr traddodiadol, nid yw dangosyddion perfformiad allweddol arferol yn cynnig gwybodaeth ddefnyddiol ynghylch a yw fy ngwaith wedi bod yn effeithiol.

Mae'r crynodeb o'r perfformiad sy'n dilyn yn ystyried perfformiad o safbwynt mwy strategol, o ran beth sydd wedi'i gyflawni o'i gymharu â phob un o'r blaenoriaethau a nodwyd yn fy Fframwaith Gweithredu 2013-17. Mae'r dull gweithio hwn yn rhoi cyfle i mi sicrhau fy mod yn ysgogi newid ar draws ystod lawn o faterion y mae pobl hŷn yn dweud sydd fwyaf pwysig iddynt.

D.S. Mae sawl darn o waith a gyflwynwyd yn ystod 2016-17 yn ymwneud â mwy nag un o'm meysydd blaenoriaeth, ac adlewyrchir hyn yn y tabl drosodd.

Crynodeb o Berfformiad

Blaenoriaeth un: Sicrhau bod lles pobl hŷn wrth wraidd gwasanaethau cyhoeddus	**Blaenoriaeth dau: Gwella ansawdd, argaeledd a mynediad at ofal cymdeithasol ac iechyd**	**Blaenoriaeth tri: Gwarchod a gwella gwasanaethau, cyfleusterau a'r seilwaith cymunedol**	**Blaenoriaeth pedwar: Cynrychioli pobl hŷn sydd mewn perygl o niwed a sicrhau eu bod yn cael eu diogelu a'u gwarchod**	**Blaenoriaeth pump: Mynd i'r afael â rhagfarn, anghydraddoldeb a gwahaniaethu**
Cyhoeddi canllawiau ffurfiol i'r Byrddau Gwasanaeth Cyhoeddus i gefnogi'r gwaith o ddatblygu cynlluniau llesiant lleol a sicrhau eu bod yn darparu ar gyfer pobl hŷn ac yn adlewyrchu anghenion, dymuniadau ac amgylchiadau pobl hŷn. Casglu tystiolaeth gan randdeiliaid am brofiadau pobl hŷn o gael mynediad at Eiriolaeth Broffesiynol Annibynnol a'u profiad o'i defnyddio.	Cyhoeddi adroddiad 'Gwasanaethau Meddygon Teulu yng Nghymru: Safbwynt Pobl Hŷn', a oedd yn edrych ar brofiadau pobl hŷn o gael mynediad at wasanaethau Meddygon Teulu yng Nghymru, a'u profiad o'u defnyddio. Gwaith dilynol sy'n gysylltiedig ag adolygiad y Comisiynydd o ansawdd bywyd a gofal pobl hŷn sy'n byw mewn cartrefi gofal yng Nghymru. Gwaith dilynol sy'n gysylltiedig ag	Cyfeirio gwaith partneriaeth ar ddatblygu Cymunedau o Blaid Pobl Hŷn a Chymunedau sy'n cefnogi Pobl â Dementia drwy'r rhaglen Heneiddio'n Dda yng Nghymru.	Cyflwyno seminarau ar ddiogelwch ar gyfer gweithwyr proffesiynol i godi ymwybyddiaeth a sicrhau mwy o wybodaeth a dealltwriaeth am faint ac effaith y gamdriniaeth a wynebir gan bobl hŷn. Cynnig cefnogaeth gwaith achos i bobl hŷn a'u teuluoedd ledled Cymru.	Seminarau hyfforddiant i staff awdurdod lleol ar gynnal asesiadau effeithiol o'r effaith ar gydraddoldeb a hawliau dynol. Cydweithio â Chomisiynydd Plant Cymru i hyrwyddo manteision prosiectau pontio'r cenedlaethau a datblygu canolfan adnoddau pontio'r cenedlaethau ar-lein. Cyfeirio gwaith partneriaeth ar gyfleoedd dysgu a chyflogi a gyflwynir drwy'r rhaglen

Datblygu taflenni ffeithiau a llyfryn gwybodaeth i roi gwybodaeth i bobl hŷn am eu hawliau yn unol â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014. Darparu gwaith partneriaeth drwy'r rhaglen Heneiddio'n Dda yng Nghymru.	adroddiad y Comisiynydd 'Dementia: mwy na dim ond colli'r cof', gan gynnwys adborth i'r byrddau partneriaeth rhanbarthol ac adnoddau ymarferol i gefnogi gwelliannau i'r ddarpariaeth gwasanaethau.			Heneiddio'n Dda yng Nghymru.
Ymatebion i ymgyngoriadau Llywodraeth Cymru a Chynulliad Cenedlaethol Cymru a'r dystiolaeth a ddarperir i'r Pwyllgorau, gan ddefnyddio lleisiau a phrofiadau pobl hŷn i ddylanwadu ar bolisïau ac arferion fel bod hyn yn adlewyrchu eu hanghenion ac yn arwain at ganlyniadau cadarnhaol.				
Ymgysylltu helaeth gyda phobl hŷn ledled Cymru (dros 4,300 o bobl) i sicrhau eu bod yn gwybod am waith y Comisiynydd a sut y gall eu helpu nhw, a sicrhau bod eu lleisiau'n parhau i arwain a siapio gwaith y Comisiynydd.				

Crynodeb o'r Ymgysylltu 2016-17

Yn ogystal â'r gwaith a wneir yn erbyn y blaenoriaethau yn fy Fframwaith Gweithredu (a nodir yn y Crynodeb o Berfformiad dros y dudalen), mae fy nhîm a finnau'n teithio'n helaeth ar draws Cymru hefyd i gwrdd â phobl hŷn a siarad gyda nhw, gan sicrhau bod eu lleisiau'n parhau i arwain a siapio fy ngwaith, a'u bod yn gwybod sut gallaf i roi cymorth a chefnogaeth iddynt.

Dyma grynodeb o'm gwaith ymgysylltu yn ystod 2016-17.

Dyrannu gwariant i feysydd blaenoriaeth y Comisiynydd

Mae’r siart isod yn cynnwys manylion gwariant yn erbyn y meysydd blaenoriaeth a nodir yn fy Fframwaith Gweithredu sy’n rhoi cipolwg mwy ystyrlon o’r modd rwyf yn gwario’r arian sydd ar gael i mi na’r penawdau adrodd ariannol safonol sy’n ofynnol ar gyfer y Cyfrifon Blynyddol:

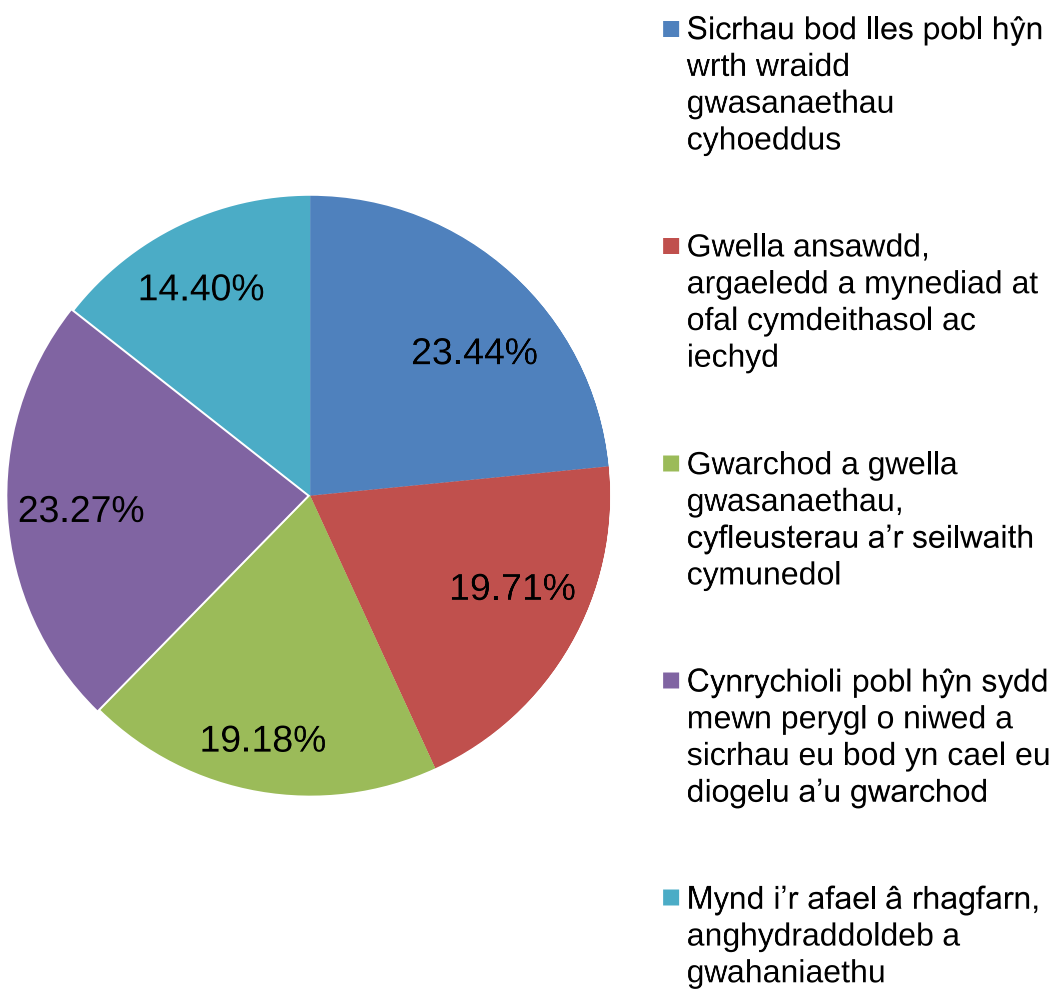

Roedd y gyfran fwyaf o’r gwariant yn ystod 2016-17 yn ymwneud â’r maes blaenoriaeth - ‘Sicrhau bod lles pobl hŷn wrth wraidd gwasanaethau cyhoeddus’. Rwyf wedi bod yn canolbwyntio’n benodol ar y maes blaenoriaeth hwn yn ystod 2016-17, a byddaf yn parhau yn y dyfodol i gyfeirio fy adnoddau ar weithio gyda'r rheini sy’n darparu gwasanaethau i bobl hŷn er mwyn ehangu eu gwybodaeth a’u dealltwriaeth.

Yn yr un modd, roedd 'Cynrychioli pobl hŷn sydd mewn perygl o niwed a sicrhau eu bod yn cael eu diogelu a'u gwarchod' yn faes blaenoriaeth arall lle roedd y gwariant yn uwch. Mae diogelu pobl hŷn yn faes blaenoriaeth allwedd, a rhoddir pwys penodol ar gynnig cefnogaeth gwaith achos i bobl hŷn a'u teuluoedd ledled Cymru.

Ein Huchafbwyntiau o ran Perfformiad Ariannol

Mae'r pwyntiau canlynol yn dangos sut mae gwariant wedi amrywio rhwng 2014 a 2017, gan nodi bod 10% o ostyngiad yn fy nghyllideb yn 2016-17.

- Rhaglen waith:
  Gall y rhaglen waith a ddilynir amrywio'n sylweddol o flwyddyn i flwyddyn a gall groesi mwy nag un flwyddyn ariannol hefyd. Gan fod £170,000 yn llai ar gyfer cyllideb 2016-17, roedd hi'n anochel ein bod yn gwario llai ar y rhaglen waith, fel y gwelir yn ffigur 1 dros y dudalen. Bydd unrhyw doriadau pellach yn rhoi pwysau o ran gwario ar y rhaglen gan fod canran fwy o'r gyllideb yn cael ei gwario ar gostau cyflogi a gweinyddu. Mae £168,000 o'r arbedion a wnaed yn 2016-17 wedi cael ei neilltuo i raglen waith 2017-18.

- Prydles:
  Cytunwyd ar gyfnod prydles am gyfnod o 5 mlynedd o 5 Awst 2018 ymlaen. Pennwyd y rhent taladwy ar gyfer 3 blynedd gyntaf y cyfnod, gyda blynyddoedd 4 a 5 i'w gytuno yn ystod 2021-22; disgwylir i'r taliadau rhent gynyddu yn y dyfodol. Mae'r rhent wedi'i osod ar gyfradd hynod gystadleuol ar hyn o bryd; mae'n annhebygol y gellid gwneud arbedion cost yn y dyfodol yn y maes hwn.

- Costau adeilad eraill:
  Disgwylir i gostau adeilad eraill barhau i godi yn unol â'r codiadau nad oes modd eu rheoli yng nghostau'r dreth cyngor a'r tâl am wasanaeth.

- Treuliau gweinyddol eraill:
  Er mwyn dod o hyd i arbedion effeithlonrwydd o ran costau o fewn fy ngwariant gweithredu cyffredinol, rwyf wedi defnyddio'r Fframwaith Caffael Cenedlaethol, wedi gwneud tendrau ar y cyd â

Chomisiynwyr eraill ac wedi ail-negodi contractau gyda'r cyflenwyr presennol. Gwelir hyn yn ffigur 1, sy'n dangos bod arbedion wedi'u gwneud ar draws pob maes cyllideb bron. Ond, mae'n annhebygol y gellid gwneud rhagor o arbedion sylweddol.

- Ffioedd proffesiynol:

  Gall ffioedd proffesiynol amrywio yn y dyfodol oherwydd mae'n bosib y bydd angen i mi weithredu ar unrhyw faterion pwysig, brys ac annisgwyl sy'n dod i'm sylw.

- Hyfforddiant a datblygu:
  Mae gostyngiad yn nifer y staff wedi arwain at ostyngiad yn y gwariant ar hyfforddiant a datblygu yn ystod 2016-17 o'i gymharu â'r blynyddoedd blaenorol. Disgwylir i'r llinell gyllideb aros yr un fath ar gyfer 2017-18 a'r blynyddoedd sy'n dilyn wedyn.

- Costau staff:
  Mae ffigurau 2 a 3 yn dangos bod rhan sylweddol o'm cyllideb yn cael ei gwario ar gostau staff, a bydd hyn yn parhau yn y dyfodol oherwydd natur y gwaith. Yn dilyn ad-drefnu'r sefydliad yn 2015-16, cynyddodd costau staff yn 2015-16 gan eu bod yn cynnwys y taliadau Ymadael yn Wirfoddol a dalwyd i 7 aelod o staff. Llwyddais yn fy nodau i leihau costau staff ond gan gadw sbectrwm eang fy ngwaith (mae ffigur 2 yn dangos yn glir y gostyngiad o oddeutu £200,000 mewn costau staff o 2014-15 ymlaen). Ond, bydd y treuliau hyn yn parhau i roi pwysau sylweddol ar fy adnoddau oherwydd codiadau cynyddrannol yng nghyflogau cyflogeion a chynnydd mewn costau byw.

Oni bai ein bod yn newid strwythur y sefydliad yn llwyr, nid oes arbedion pellach i'w gwneud o fewn fy nghostau gweithredu.

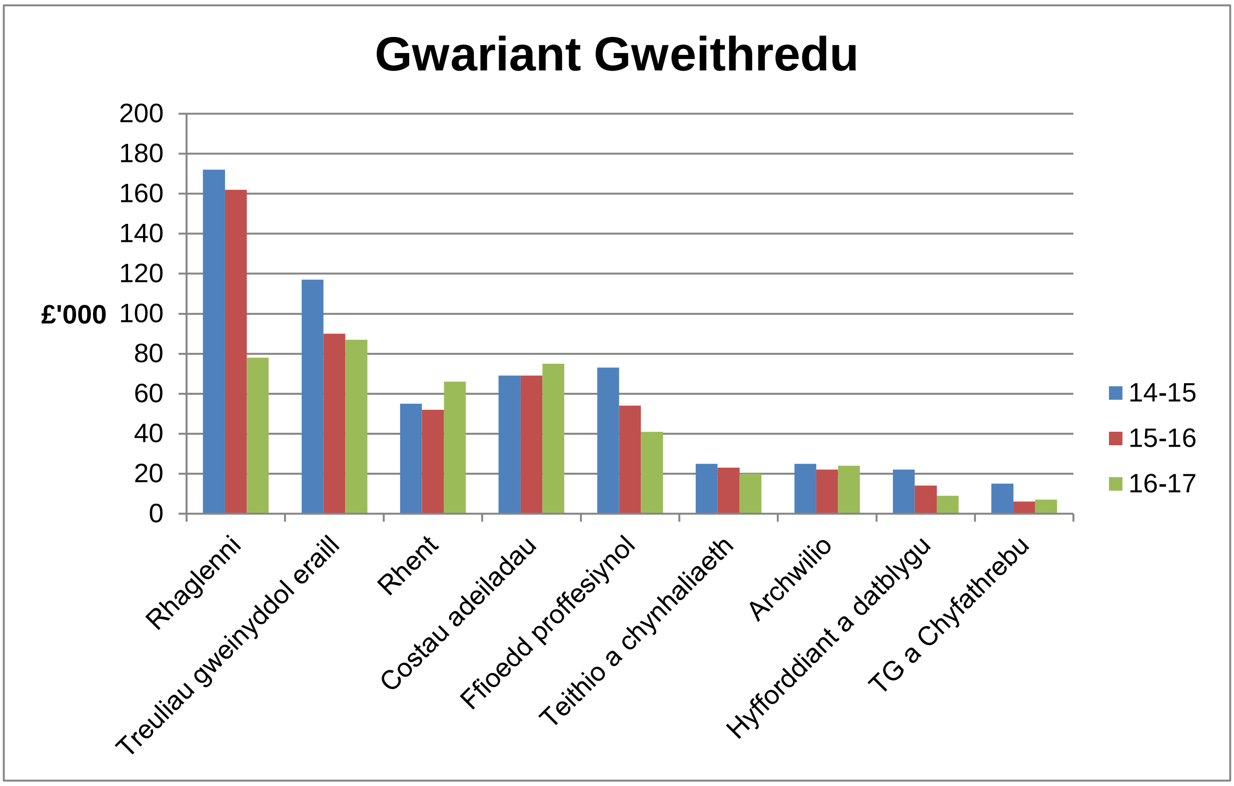

Ffigur 1: Cymharydd tair blynedd ar gyfer Gwariant Gweithredu'r Comisiynydd

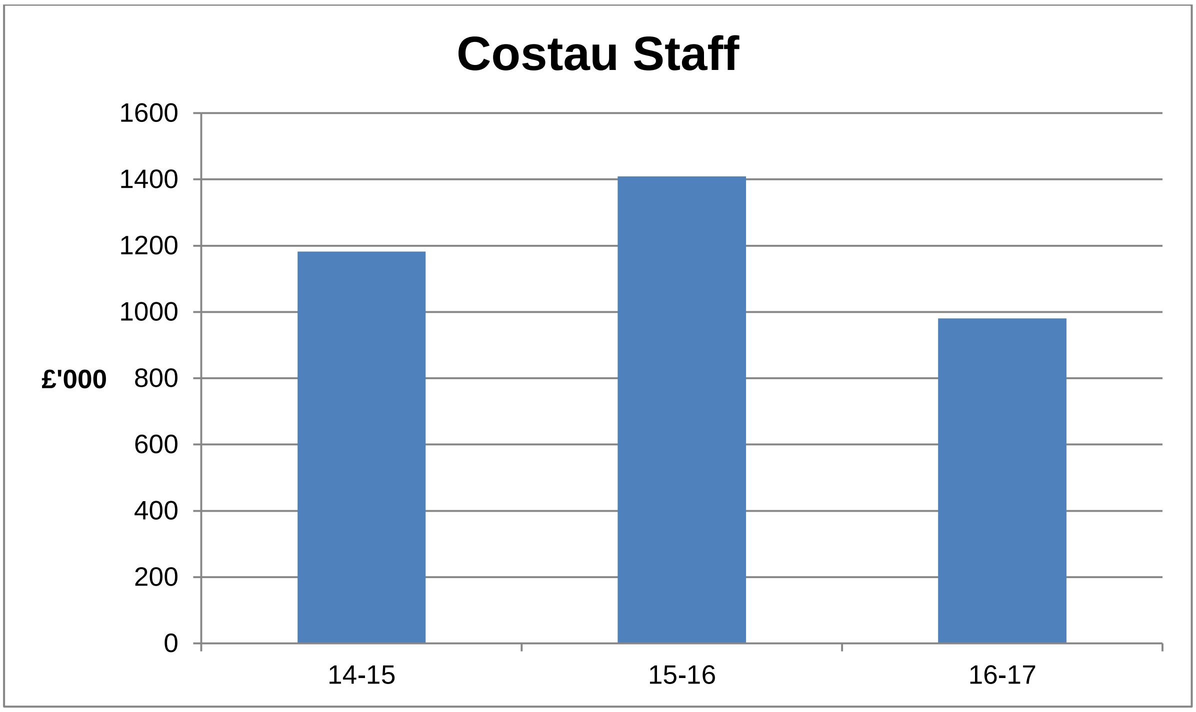

Ffigur 2: Cymharydd tair blynedd ar gyfer costau staff y Comisiynydd.

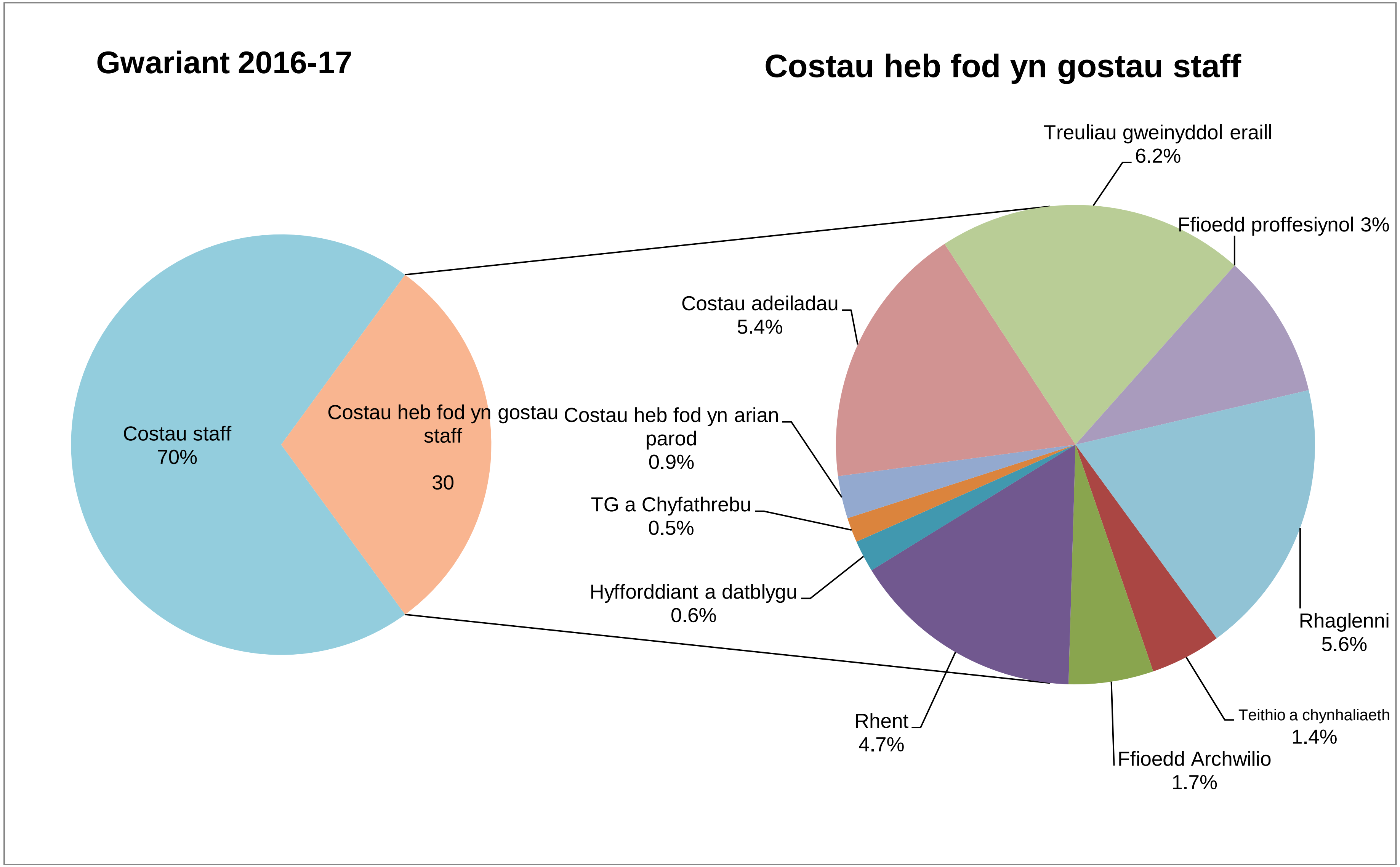

Ffigur 3: Gwariant y Comisiynydd yn 2016-17, sy’n dangos rhagor o fanylion am wariant heb fod ar staff.

Adroddiad ar Gynaliadwyedd

Mae Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru wedi ymroi i arferion cynaliadwy.

Mae ein Polisi Cynaliadwyedd yn seiliedig ar yr egwyddorion canlynol:

- Cydymffurfio â phob deddfwriaeth, rheoliadau a chodau ymarfer perthnasol, a gwneud mwy na'r hyn sydd raid lle y bo'n ymarferol.
- Integreiddio ystyriaethau cynaliadwyedd yn ein penderfyniadau busnes, lle y bo'n bosib.
- Sicrhau bod yr holl staff yn gwbl ymwybodol o'n Polisi Cynaliadwyedd a'u bod wedi ymroi i'w weithredu a'i wella.
- Lleihau effaith cynaliadwyedd ar holl weithgareddau'r swyddfa a chludiant.
- Sicrhau bod cyflenwyr yn ymwybodol o'n Polisi Cynaliadwyedd, a'u hannog i fabwysiadu arferion rheoli cynaliadwy pendant.
- Adolygu, adrodd yn flynyddol a cheisio gwella ein perfformiad o ran cynaliadwyedd drwy'r amser.

Rwyf wedi ymrwymo i arferion amgylcheddol da. Dyma enghreifftiau o'r ffordd rwyf yn gweithredu stiwardiaeth amgylcheddol da:

- Defnyddio ynni – fel un o nifer o denantiaid mewn bloc swyddfeydd bach modern, nid yw'n bosib bod â rheolaeth lwyr dros y cyfleusterau dŵr, gwres a goleuo. Fodd bynnag, ceir falfiau rheoli thermostatig ar bob gwresogydd, bylbiau arbed ynni, a goleuadau sensitif i symudiad mewn rhai mannau yn amgylchedd y swyddfa.

- Defnyddio ceir - nid oes gan y swyddfa gerbydau ond mae'n annog staff i ddefnyddio ceir llog ar gyfer siwrneiau hwy er mwyn sicrhau effeithlonrwydd. Caiff staff eu hannog i rannu ceir ar gyfer siwrneiau swyddogol lle bo hynny'n ymarferol. Anogir defnyddio cludiant cyhoeddus pryd bynnag y bo hynny'n briodol.

- Cyfarfodydd – rhoddir anogaeth i staff osgoi teithio i gyfarfodydd os oes ffyrdd eraill ar gael a'u bod yn ymarferol, fel defnyddio telegynadledda, fideo-gynadledda neu gwegamerâu, a sicrhau amseru effeithlon y cyfarfodydd er mwyn osgoi sawl taith.

- Rheoli papur – mae'r staff yn gallu defnyddio'r rhyngrwyd a'r e-bost ac yn cael defnyddio mewnrwyd y swyddfa sy'n golygu bod modd cael

gafael ar wybodaeth heb yr angen am systemau dosbarthu papur. Rydym yn lleihau ein defnydd o bapur a nwyddau eraill a ddefnyddir yn y swyddfa, er enghraifft drwy ddefnyddio dwy ochr yr holl bapur a ddefnyddir, a nodi cyfleoedd i leihau gwastraff.

- Gwaredu Gwastraff – mae gweithdrefnau ar waith i ailgylchu deunyddiau, gan gynnwys papur, cardbord a rhai mathau o blastig. Mae trefniadau hefyd ar waith ar gyfer gwaredu gwastraff bwyd.

  Ceir gwared â phapurau'n cynnwys gwybodaeth sensitif drwy gyfleusterau ailgylchu gwastraff cyfrinachol oherwydd y ddyletswydd i gynnal cyfrinachedd yn ein deddfwriaeth alluogi. Mae gan y swyddfa dystysgrif cyflawniad amgylcheddol sy'n tystio bod ein rhaglen rwygo ac ailgylchu wedi arbed 22.7 o goed rhag cael eu dinistrio yn 2016-17 (31.8 yn 2015-16). Gan fod llai o bapur yn cael ei ddefnyddio yng ngwaith gweinyddu'r swydd, mae wedi arwain at y gostyngiad hwn o ran faint sy'n cael ei ailgylchu.

- Cynnyrch – anogir cyflenwyr i ddefnyddio nwyddau ecogyfeillgar lle bynnag y bo modd. Rwyf yn defnyddio nwyddau papur amgylcheddol-gadarn megis papur ac amlenni wedi eu hailgylchu. Defnyddir cynnyrch glanhau sy'n ecogyfeillgar i lanhau'r swyddfa.

- Addysg – rwyf wedi ymroi i gynnal sesiynau hyfforddiant addysgol i aelodau staff am faterion yn ymwneud â chynaliadwyedd a bioamrywiaeth. Mae hyn yn cynnwys sut gall cyflogeion gyfrannu yn ystod oriau gwaith a drwy eu bywydau y tu allan i'r gweithle.

Dolen i'r wefan: **Datganiad Polisi Cynaliadwyedd**

Sarah Rochira
Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru
25 Gorffennaf 2017

2 ADRODDIAD AR ATEBOLRWYDD

2.1 ADRODDIAD LLYWODRAETHU CORFFORAETHOL

Adroddiad y Cyfarwyddwr

Gweithio yn Swyddfa'r Comisiynydd

Yn ystod 2016-17, cyflogais 19.40 o staff yn cyfateb i amser llawn ar gyfartaledd (28.26 yn 2015-16). Roedd y Tîm Rheolaeth Strategol a oedd yn gweithio gyda mi yn ystod 2016-17 yn cynnwys y canlynol:

Kelly Davies	Cyfarwyddwr Materion Corfforaethol Dirprwy Gomisiynydd
Daisy Cole	Cyfarwyddwr Lles a Grymuso

Yn 2015-16, cyflwynais achos busnes a oedd yn pennu newidiadau angenrheidiol i strwythurau yn y sefydliad. O ganlyniad, newidiodd swyddogaeth ac aelodaeth fy staff. Daeth y newidiadau hyn i rym o 1 Ionawr 2016 ymlaen a gwelwyd newidiadau pellach yn rôl a chyfrifoldebau aelodau eraill o staff yn sgil y broses ailstrwythuro hon. Mae'r iawndaliadau sy'n berthnasol i'r newidiadau hyn wedi'u datgelu yn yr Adroddiad Taliadau.

Isod mae gwybodaeth gryno am aelodau fy Nhîm Rheoli Strategol ar 31 Mawrth 2017.

Sarah Rochira

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru
Ymgymerais â swydd Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru ar ôl 25 mlynedd yn gweithio yn y sector cyhoeddus a'r trydydd sector yng Nghymru.

Yn ystod fy ngyrfa, rwyf wedi gweithio mewn ystod eang o sefydliadau'r GIG ledled Cymru, gyda chyfrifoldeb penodol am ansawdd gwasanaethau clinigol, gwella iechyd a chydraddoldeb ac amrywiaeth. Rwyf wedi gweithio'n helaeth gyda a dros bobl hŷn. Bûm yn gyfarwyddwr RNIB Cymru rhwng 2008 a 2012 ac rwyf hefyd wedi bod yn ymgyrchu'n frwd dros sicrhau newidiadau ym mholisïau a blaenoriaethau Llywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU.

Cyn fy mhenodiad fel Comisiynydd, roeddwn yn gadeirydd Cynghrair Henoed Cymru, sef cynghrair o 20 mudiad gwirfoddol sydd wedi ymrwymo i weithio gyda'i gilydd i wella bywydau pobl hŷn.

Yn rhinwedd fy swydd fel Comisiynydd Pobl Hŷn, rwyf yn gweithio i sicrhau bod gan bobl hŷn lais sy'n cael ei glywed, eu bod yn cael dewis a bod ganddynt reolaeth, nad ydynt yn teimlo'n unig nac yn dioddef gwahaniaethu a'u bod yn cael y cymorth a'r gwasanaethau sydd eu hangen arnynt i fyw bywyd gwerthfawr sy'n llawn ystyr a phwrpas.

Fel Comisiynydd, rwyf wedi sefydlu'r Rhaglen Heneiddio'n Dda yng Nghymru ac rwyf hefyd yn cadeirio'r rhaglen honno sy'n bartneriaeth gydweithredol rhwng sefydliadau a chyrff cyhoeddus cenedlaethol a chyrff a mudiadau yn y trydydd sector sy'n gweithio gyda'i gilydd i wella lles pobl 50 oed a hŷn ledled Cymru.

Kelly Davies

Cyfarwyddwr Materion Corfforaethol / Dirprwy Gomisiynydd
Ymunodd Kelly â sefydliad Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru ym mis Hydref 2011 fel Rheolwr Cyfathrebu ac Ymgysylltu. Cyn hynny, bu'n gweithio fel Pennaeth Swyddfa a Rheolwr Ymgysylltu â'r Gymuned dros Aelodau Cynulliad yng Nghynulliad Cenedlaethol Cymru.

Mae gan Kelly dros 11 mlynedd o brofiad o weithio ym maes gwleidyddiaeth yng Nghymru, ac mae wedi bod yn gweithio gyda gwleidyddion i lunio strategaethau cyfathrebu ac ymgysylltu yn ogystal â gweithio ar nifer o ymgyrchoedd etholiadol ar lefel leol, genedlaethol ac Ewropeaidd.

Kelly yw'r Cyfarwyddwr Materion Corfforaethol ac mae'n gyfrifol am gymryd yr awenau gyda'r holl gyfathrebu mewnol ac allanol ac am sicrhau bod gan y Comisiynydd a'r sefydliad enw da cadarnhaol, uchel ei broffil, am wneud safiad ac am siarad ar ran pobl hŷn, ac am lywio a chyflawni newidiadau trawiadol sy'n gwneud gwahaniaeth i fywydau pobl hŷn.

Mae Kelly yn gyfrifol hefyd am sicrhau bod y systemau, y prosesau, y rheolaethau a'r wybodaeth ar waith ac ar gael er mwyn fy ngalluogi i gydymffurfio'n llawn â'm dyletswyddau statudol sy'n ymwneud â: Llywodraethu Corfforaethol, Adnoddau Dynol, Iechyd a Diogelwch, Rheoli Risg a Pherfformiad, Rheoli Prosiectau a Chyfleusterau ac Adnoddau.

Kelly yw'r Dirprwy Gomisiynydd penodedig yn rhinwedd isbaragraff 4(1) Atodlen 1 Deddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006 ('y Ddeddf').

Daisy Cole

Cyfarwyddwr Lles a Grymuso

Ymunodd Daisy â sefydliad Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru ym mis Mai 2013. Cyn hyn, bu'n gweithio i Gyngor Ffoaduriaid Cymru fel Cyfarwyddwr Dylanwadu.

Dechreuodd ddiddordeb Daisy mewn iechyd a gofal cymdeithasol yn 1992 fel gweithiwr cymdeithasol preswyl yn Ealing, Llundain. Ers hynny, mae wedi bod yn gweithio i wella iechyd a lles oedolion a phlant o amrywiaeth eang o gefndiroedd ym maes gwasanaethau cymunedol ac yn y trydydd sector.

Mae Daisy hefyd wedi gweithio i Lywodraeth Cymru fel cynghorydd polisi yng nghyswllt eu Cynllun Gweithredu Strategaeth Cynnwys Ffoaduriaid trawsbynciol. Hi hefyd oedd yn gyfrifol am sefydlu fforwm y trydydd sector yn erbyn masnachu mewn pobl.

Mae Daisy yn gyfrifol am arwain ar fy amcanion i wella bywydau pobl hŷn mewn tri maes, sef:

- Blaenoriaeth Un: Sicrhau bod lles pobl hŷn wrth wraidd gwasanaethau cyhoeddus
- Blaenoriaeth Dau: Gwella ansawdd, argaeledd a mynediad at ofal cymdeithasol ac iechyd
- Blaenoriaeth Tri: Gwarchod a gwella gwasanaethau, cyfleusterau a'r seilwaith cymunedol

Y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg

Mae gennyf Bwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg i'm cefnogi fel Swyddog Cyfrifyddu i fonitro ac adolygu prosesau llywodraethu corfforaethol, rheoli risg a systemau rheolaeth fewnol. Mae'r Pwyllgor yn cynnwys pedwar aelod annibynnol. Maent yn cymryd rhan yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, maent hefyd yn ystyried fy nhrefniadau ar gyfer rheoli ac adrodd ac yn cadw golwg feirniadol ar fy ngweithdrefn rheoli risg a rheolaeth ariannol.

Ian Summers	Penodwyd yn Gadeirydd o 1 Ebrill 2014 ymlaen Estynnwyd aelodaeth hyd at 31 Mawrth 2017
Mutale Merrill	Penodwyd o 1 Mehefin 2014 hyd at 31 Mai 2018

Steve Harford	Penodwyd o 1 Ebrill 2016 hyd at 31 Mawrth 2020
Steve Milsom	Penodwyd o 1 Ebrill 2016 hyd at 31 Mawrth 2020

Ar ôl i'r Cadeirydd adael, penodwyd aelod newydd i fod ar y Pwyllgor gan gychwyn o 1 Ebrill 2017 ymlaen. Gofynnwyd i Steve Harford fod yn Gadeirydd o 1 Ebrill 2017.

Ian Summers (Cadeirydd)
Mae Ian Summers wedi bod yn gweithio ym maes atebolrwydd, archwilio a chyllid cyhoeddus am 32 o flynyddoedd, yn y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn bennaf ond bu hefyd yn gweithio fel Prif Gyfrifydd yn un o Adrannau'r Llywodraeth am dair blynedd ar ddiwedd y 1980au. Yn ystod ei gyfnod gyda'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol (NAO), bu Ian yn cynghori ar y trefniadau atebolrwydd a chyllid ar gyfer llywodraethau datganoledig yng Nghymru. Roedd ganddo hefyd rôl sylweddol yn y gwaith o greu Swyddfa Archwilio Cymru drwy uno'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol a'r Comisiwn Archwilio yng Nghymru. Ar hyn o bryd, mae'n gweithio fel Cynghorydd Llywodraethu Corfforaethol a Chyllid ar sail rhan-amser yng Nghynulliad Cenedlaethol Cymru.

Mutale Merrill
Mae Mutale Merrill wedi treulio sawl blwyddyn yn cyflawni amrywiaeth eang o swyddogaethau o fewn y sector cyhoeddus a'r sector gwirfoddol yng Nghymru ar ôl gorffen ei MBA ym Mhrifysgol Caerdydd. Hi oedd Prif Weithredwr cyntaf Bawso, prif ddarparwr y trydydd sector yng Nghymru ar gyfer plant a menywod o grwpiau duon a lleiafrifoedd ethnig sy'n wynebu cam-drin domestig a phob math arall o gam-drin a thrais.

Mutale oedd Cadeirydd cyntaf Cyngor Gofal Cymru ac Is-gadeirydd cyntaf Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro. Hi yw Cadeirydd Panel Cynghori Is-Sahara gan weithio gyda grwpiau o alltudion Affricanaidd yng Nghymru i wella effaith ymyriadau datblygu rhyngwladol, ac mae wedi derbyn nifer o wobrau gan gynnwys Cymraes y Flwyddyn ym 1997, am waith yn y gymuned, a'r OBE yn 2008, am ei gwaith ym maes gofal cymdeithasol a'r trydydd sector.

Steve Harford

Mae gan Steve Harford dros 40 mlynedd o brofiad yn gweithio yn y sectorau cyhoeddus a phreifat yng Nghymru. Mae ganddo MBA o Brifysgol Caerdydd, mae'n aelod o Sefydliad Siartredig Marchnata ac yn aelod cysylltiedig o'r Sefydliad Iechyd a Diogelwch Galwedigaethol. Treuliodd Steve y 18 mlynedd diwethaf o'i yrfa gyda Gyrfa Cymru ac mae newydd ymddeol o'i rôl fel Cyfarwyddwr y Gwasanaethau Corfforaethol. Yn ystod ei gyfnod gyda Gyrfa Cymru, bu'n cynghori ac yn arwain y gwaith o uno'r chwe Chwmni Gyrfa lleol blaenorol i greu un sefydliad ar draws Cymru gyfan. Wedyn, bu'n gweithio gyda Llywodraeth Cymru i drosglwyddo perchnogaeth Gyrfa Cymru i fod yn is-gorff ym mherchnogaeth lwyr Llywodraeth Cymru.

Mae Steve yn Gyfarwyddwr/Ymddiriedolwr Carers Trust De-ddwyrain Cymru, ac ar hyn o bryd yn Gadeirydd Bwrdd y Cyfarwyddwyr. Bu'n aelod o Gyngor Iechyd Cymuned Gwent am wyth mlynedd cyn hynny. Ers iddo ymddeol, mae Steve wedi'i benodi yn aelod o Fwrdd Pensiynau Lleol Cronfa Bensiynau Gwent Fwyaf (Torfaen).

Steve Milsom

Bu Steve yn was sifil gyrfaoedd yn Swyddfa /Llywodraeth Cymru am 39 mlynedd, gan gyrraedd yr Uwch-Wasanaeth Sifil fel Dirprwy Gyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol i Oedolion. Bu Steve yn gweithio mewn amrywiol uwch swyddi ym maes Polisi Gwasanaethau Cymdeithasol am 16 mlynedd, a bu'n arwain y gwaith o ddatblygu nifer o bolisïau newydd. Roedd ganddo rôl arwyddocaol yn y gwaith o ddatblygu strategaethau a deddfwriaeth ym maes gwasanaethau cymdeithasol. Ef hefyd fu'n arwain y gwaith o ddatblygu a gweithredu'r Strategaeth ar gyfer Pobl Hŷn yng Nghymru.

Mae gan Steve gymwysterau ôl-radd gyda gradd Meistr ym maes Astudiaethau Heneiddio a Diploma mewn Astudiaethau Rheoli – y ddau ar lefel Teilyngdod. Mae Steve wedi dod yn Ymgynghorydd Cysylltiedig gyda Practice Solutions Cyf. Roedd yn aelod o'r grŵp cynghori ac yn gofnodwr ar gyfer Adolygiad y Comisiynydd ar Ansawdd Bywyd a Gofal mewn Cartrefi Gofal yng Nghymru (2014) a gwnaeth werthusiad o Raglen Cyfoethogi Ansawdd Bywyd mewn 6 chartref gofal yng ngogledd Cymru (2015). Mae'n aelod o Banel Arbenigol y Comisiynydd ar Hawliau Dynol Pobl Hŷn. Steve hefyd yw is-gadeirydd Fforwm Caerffili 50+.

Aelod newydd ers 1 Ebrill 2017:

Phil Davy

Cymhwysodd Phil Davy fel cynllunydd tref. Bu mewn swyddi yn Swydd Gaerloyw, Reading a Dyfnaint, cyn dod yn Brif Swyddog Cynllunio gyda Chyngor Bwrdeistref Islwyn. Ymunodd â Chyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili pan ffurfiwyd yr awdurdod lleol newydd ym 1996.

Roedd Phil yn Bennaeth Datblygiad Economaidd am 10 mlynedd, gan reoli maes gwasanaeth a oedd yn cynnwys datblygu busnes, twristiaeth, ac adfywio. Yn fwy diweddar, datblygodd y strategaeth gweithredu ar gyfer rhaglen fuddsoddi gwerth £220m i wella stoc tai Cyngor Caerffili o 11,000 o gartrefi er mwyn sicrhau eu bod yn cyrraedd Safon Ansawdd Tai Cymru.

Mae Phil wedi bod mewn sawl rôl cyfarwyddwr anweithredol gyda Gyrfa Cymru, Groundwork Caerffili a Cymorth Cynllunio Cymru. Ar ôl 43 mlynedd ym maes gwasanaeth llywodraeth leol, mae Phil wedi ymddeol o waith amser llawn.

Ar hyn o bryd, mae Phil yn Ymddiriedolwr gyda Chanolfan Cyngor ar Bopeth Torfaen.

Yr Iaith Gymraeg

Rwyf wedi mabwysiadu'r egwyddor y bydd y sefydliad, wrth gyflawni busnes cyhoeddus yng Nghymru, yn trin yr iaith Gymraeg a'r Saesneg yn gydradd. Yn ystod 2016-17, cymerais ran yn yr ail gylch o ymchwiliadau i safonau'r Gymraeg gan Gomisiynydd y Gymraeg. Ymatebais i ymgynghoriad ffurfiol y Comisiynydd yn ymwneud â'r Safonau a oedd yn berthnasol i mi gan weithio i sicrhau y byddai'r sefydliad yn cydymffurfio pan fyddai'r Safonau'n cael eu gweithredu. Croesewais y Safonau terfynol a gyflwynwyd a oedd yn berthnasol i mi, ac a gafodd eu gweithredu ar 25 Ionawr 2017. Yn ystod y cyfnod hwn, nid oedd yn ofynnol i mi ddarparu adroddiad monitro blynyddol ar gyfer 2016-17.

Rwyf wedi parhau i gymryd pob cam posib i hyrwyddo'r Gymraeg drwy gynnal cyfarfodydd tîm am y Safonau, cadw nifer o staff dwyieithog, darparu gwersi Cymraeg i bob aelod o staff yn ystod amser gwaith a gweithredu amgylchedd gweithio dwyieithog.

Dolen i'r wefan: **Safonau'r Gymraeg**

Trefniadau Pensiwn

Rwyf fi a'r staff a gyflogir yn uniongyrchol gennyf yn gymwys i fod yn aelodau o Brif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil. Ceir manylion pellach yn yr Adroddiad Taliadau.

Polisi Taliadau

Rwyf yn bwriadu cydymffurfio â Chod Talu'n Well Llywodraeth y DU. Y targed yw gwneud taliadau o fewn telerau talu y cytunwyd arnynt neu cyn pen 30 diwrnod i dderbyn anfonebau nad oes dadl amdanynt am nwyddau a gwasanaethau a dderbyniwyd.

Roedd perfformiad talu'r flwyddyn, ar gyfartaledd, yn 99.58% wedi'u talu ar amser (99.76% yn 2015-16). Ni thalwyd llog yng nghyswllt taliadau hwyr.

Buddiannau Arwyddocaol a ddelir gan y Bwrdd

Mae cofrestr o Fuddiannau Ariannol a Buddiannau Eraill Cyfarwyddwyr ac aelodau Pwyllgorau ar gael ar fy ngwefan.

Dolen i'r wefan: **Cofrestr Buddiannau**

Trefniadau archwilio

Caiff y Cyfrifon hyn eu harchwilio gan Archwilydd Cyffredinol Cymru yn unol â pharagraff 12 Atodlen 1 o Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006. Cost archwilio cyfrifon 2016-17 yw £14k (£14k yn 2015-16).

Darparwyd y gwasanaethau archwilio mewnol gan Deloitte yn 2015-16; cafodd y contract hwn ei estyn tan 31 Mawrth 2017. Yn dilyn ymarfer tendro ar y cyd gyda Chomisiynydd Plant Cymru ac Ombwdsmon Cyhoeddus Cymru, trefnwyd contract newydd a fydd yn weithredol o 1 Ebrill 2017 tan 31 Mawrth 2020 gyda'r opsiwn i'w estyn am flwyddyn ychwanegol.

Mae rhagor o wybodaeth am rôl y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg ac Archwilio Mewnol ar gael yn rhan o'r Datganiad Llywodraethu ar dudalen 44.

Digwyddiadau ar ôl y cyfnod adrodd

Ni chafwyd digwyddiadau arwyddocaol rhwng diwedd y flwyddyn a chwblhau'r cyfrifon hyn.

Datgelu Gwybodaeth Archwilio Briodol

Fel Swyddog Cyfrifyddu rwyf wedi cymryd yr holl gamau angenrheidiol i sicrhau fy mod yn ymwybodol o unrhyw wybodaeth archwilio berthnasol ac i sicrhau bod yr archwilwyr hefyd yn ymwybodol o'r wybodaeth honno.

Sarah Rochira
Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru **25 Gorffennaf 2017**

Datganiad Cyfrifoldebau'r Swyddog Cyfrifyddu

Fel sy'n ofynnol o dan Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006, rwyf fi, fel y Swyddog Cyfrifyddu, wedi paratoi datganiad o gyfrifon ar gyfer pob blwyddyn ariannol yn y ffurf ac ar y sail a nodir yn y Cyfarwyddyd Cyfrifon a gyhoeddwyd gan Drysorlys Ei Mawrhydi a Gweinidogion Cymru.

Paratowyd y cyfrifon ar sail croniadau a rhaid iddynt roi darlun cywir a theg o sefyllfa Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru, y gwariant net, y sefyllfa ariannol, newidiadau yn ecwiti trethdalwyr a llif arian ar gyfer y flwyddyn ariannol.

Wrth baratoi'r cyfrifon, mae'n ofynnol imi gydymffurfio â gofynion *Llawlyfr Adrodd Ariannol y Llywodraeth* ac yn benodol:

- glynu wrth y Cyfarwyddyd Cyfrifon, gan gynnwys y gofynion cyfrifyddu a datgelu perthnasol, a defnyddio polisïau cyfrifyddu addas yn gyson;
- gwneud penderfyniadau ac amcangyfrifon ar sail resymol;
- nodi a ddilynwyd safonau cyfrifyddu perthnasol fel y nodir hwy yn *Llawlyfr Adrodd Ariannol y Llywodraeth*, a datgelu ac esbonio unrhyw wyriadau o bwys yn y cyfrifon; a
- pharatoi'r cyfrifon ar sail busnes hyfyw.

Fel y Comisiynydd, rwyf, yn rhinwedd paragraff 11 atodlen 1 o Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006, yn Swyddog Cyfrifyddu ar gyfer fy swydd. Mae cyfrifoldebau Swyddog Cyfrifyddu, gan gynnwys y cyfrifoldeb dros briodoldeb a chysondeb y cyllid y mae'r Swyddog Cyfrifyddu'n atebol amdano, a thros gadw cofnodion priodol, a diogelu asedau'r Comisiwn, yn cael eu nodi yn y memorandwm, Rheoli Arian Cyhoeddus, a gyhoeddwyd gan Drysorlys Ei Mawrhydi a Rheoli Arian Cyhoeddus Cymru, a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru,

Datganiad Llywodraethu

Mae'r Datganiad Llywodraethu hwn yn nodi ar ba sail y sefydlwyd swydd Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru; y ffordd y caiff ei llywodraethu a'i rheoli; a sut yr wyf i, fel Comisiynydd, yn atebol am yr hyn a wnaf.

Rôl y Comisiynydd

Sefydlwyd swydd statudol Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru fel Corfforaeth Unigol o dan Adran 1 Deddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006. Felly nid oes Bwrdd fel y byddai rhywun yn ei weld gyda chyrff cyhoeddus eraill. Dyma swyddogaethau'r rôl:

- hyrwyddo ymwybyddiaeth o fuddiannau pobl hŷn yng Nghymru;
- hyrwyddo darparu cyfleoedd ar gyfer pobl hŷn yng Nghymru, gan ddileu gwahaniaethu yn eu herbyn;
- annog arferion da wrth ymdrin â phobl hŷn yng Nghymru; a
- chadw golwg ar ddigonolrwydd ac effeithlonrwydd y ddeddf sy'n effeithio ar fuddiannau pobl hŷn yng Nghymru.

Wrth gyflawni'r swyddogaethau hyn rwyf fi, fel Swyddog Cyfrifyddu, yn gyfrifol am sefydlu trefniadau priodol i reoli adnoddau, gan gynnwys trefniadau llywodraethu cadarn a chanfod a rheoli risgiau a chyfleoedd.

Fel Corfforaeth Unigol a Swyddog Cyfrifyddu, rwyf yn dal cyfrifoldeb personol dros gyfarwyddo a rheoli'r sefydliad ond gallaf ddirprwyo er mwyn i unrhyw aelod o staff weithredu fy swyddogaethau. Gan nad oes gennyf Fwrdd Cyfarwyddwyr, rwyf wedi sefydlu Pwyllgor Archwilio a Risg i'm cefnogi yn fy rôl Lywodraethu.

Pwrpas y fframwaith llywodraethu

Mae'r fframwaith llywodraethu'n nodi'r ffordd y mae'r sefydliad yn cael ei lywodraethu a'i reoli. Mae'n cynnwys systemau a phrosesau allweddol, y mae'r sefydliad yn cael ei gyfarwyddo a'i reoli drwyddynt. Mae hefyd yn cynnwys gwerthoedd a diwylliant y sefydliad.

Mae'r fframwaith llywodraethu yn fy ngalluogi i gyflawni'r prif amcanion yn fy Fframwaith Gweithredu strategol 2013-17.

Mae systemau rheolaeth fewnol yn seiliedig ar broses barhaus a ddyfeisiwyd i:

- sicrhau cywirdeb ariannol;
- sicrhau fy mod yn cydymffurfio â'm dyletswyddau statudol; a

- sicrhau fy mod yn nodi, gwerthuso a rheoli risgiau'n effeithlon, yn effeithiol ac yn economaidd.

Mae'r systemau hyn yn gweithio mewn modd integredig, gan adlewyrchu pwysigrwydd dull gweithredu integredig o lywodraethu a rheoli.

Gall y system rheolaeth fewnol ddarparu sicrwydd rhesymol, ond nid sicrwydd llwyr, o effeithiolrwydd.

Fframwaith llywodraethu

O dan Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006, mae'n rhaid i mi enwi Dirprwy a all gyflawni swyddogaethau statudol y Comisiynydd os yw'r swydd yn wag, neu os na all y Comisiynydd weithredu am unrhyw reswm. Kelly Davies, Cyfarwyddwr Materion Corfforaethol, yw'r Dirprwy a ddewiswyd gennyf. Mae meysydd gweithredol eraill lle mae fy Nghyfarwyddwyr yn cael awdurdod dirprwyedig wedi'u nodi yn y disgrifiad swyddi ar gyfer rolau unigol. Mae cynllun dirprwyo ariannol ar gael yn fy 'Nhrefniadau Archebu Nwyddau a Gwasanaethau', sydd hefyd ar gael ar fy ngwefan. Bob blwyddyn, mae fy nghynllun busnes yn cefnogi fy mlaenoriaethau, sydd wedi'u cyflwyno yn fy Fframwaith Gweithredu.

Roedd fy fframwaith llywodraethu yn 2016-17 yn cynnwys tair prif elfen o sicrwydd, sef:

- Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg
- Rhaglen archwilio fewnol
- Tîm rheoli strategol

Mae'r tair prif elfen o sicrwydd yn fy helpu i gyflawni fy swyddogaethau statudol mewn modd sy'n gyson â Chod Llywodraethau Corfforaethol y DU a'r Cod Llywodraethu Da ar gyfer Gwasanaethau Cyhoeddus h.y. yn gyson â'r safonau uchel a ddisgwylir gan gorff sy'n cael ei gyllido'n gyhoeddus.

Y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg

Mae gennyf Bwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg (y Pwyllgor) i fy nghefnogi fel Swyddog Cyfrifyddu, i fonitro ac adolygu llywodraethu corfforaethol, rheoli risg a systemau rheolaeth fewnol.

Er mwyn sicrhau nad oes unrhyw fwlch o ran gwybodaeth i aelodau'r Pwyllgor ac er mwyn sicrhau bod ganddynt y wybodaeth angenrheidiol i'm cynorthwyo i gyflawni fy swyddogaethau statudol, mae aelodau'n dod i ddiwrnodau datblygu, lle byddaf i a'm staff yn rhoi gwybodaeth iddynt am faterion strategol. Yn ystod 2016-17, cafodd aelodau'r Pwyllgor hefyd wahoddiad i ddiwrnod cwrdd i ffwrdd ar gyfer staff. Rwyf hefyd yn anfon y wybodaeth ddiweddaraf iddynt am faterion pwysig, fel maent yn codi, dros e-bost. Mae hyn yn cynnwys cyfeirio unrhyw risgiau i lefel y Gofrestr Risg Gorfforaethol, ac mae aelodau'n derbyn nifer o bapurau sy'n cynnwys eitemau ar yr agenda cyn pob cyfarfod o'r pwyllgor.

Yn 2016-17, cynhaliais ddau ddiwrnod datblygu gyda'r Cyfarwyddwyr ac aelodau'r Pwyllgor. Pwrpas y diwrnodau hyn oedd:

- adolygu a thrafod blaenoriaethau busnes ar gyfer y flwyddyn;
- canfod ac ymdrin â rheoli risgiau a chyfleoedd a oedd yn gysylltiedig â'r blaenoriaethau hynny;
- adolygu a monitro polisïau'r sefydliad;
- ystyried effaith gronnus unrhyw rai o'r risgiau a'r cyfleoedd yn crisialu; a
- pharhau i adolygu ffurf a chynnwys y wybodaeth a gyflwynir i'r Pwyllgor.

Mae'r Pwyllgor yn cynnwys pedwar aelod annibynnol gyda phrofiad sylweddol o sefydliadau'r sector cyhoeddus a'r trydydd sector yng Nghymru. Mae'r Pwyllgor hwn yn cyfarfod bob chwarter ac mae presenoldeb yn y cyfarfodydd wedi'i nodi isod:

	Mai 2016	Gorffennaf 2016	Hydref 2016	Ionawr 2017	Ddiwrnod datblygu	
					Medi 2016	Mawrth 2017
Ian Summers (Cadeirydd)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Mutale Merrill	✓	✓	x	x	✓	✓
Steve Harford	✓	x	✓	✓	✓	✓
Steve Milsom	✓	✓	✓	✓	✓	✓

* aelod newydd 1 Ebrill 2016

Mae gofyn i mi adolygu a chylchdroi amrywiaeth, sgiliau, gwybodaeth a phrofiad cronnus aelodau fy Mhwyllgor yn rheolaidd, yn unol ag arferion da. Mae Ian Summers wedi gweithio gyda mi, a'm rhagflaenydd er 2009, a daeth yn Gadeirydd y Pwyllgor yn 2014. Cafodd ei gyfnod yn y swydd ei ymestyn tan 31 Mawrth 2017 er mwyn sicrhau rhywfaint o gysondeb o ran aelodaeth wrth i aelodau newydd ymgyfarwyddo â'r Pwyllgor. Ymunodd Mutale Merrill fel aelod newydd am gyfnod o bedair blynedd yn 2014-15, ac ymunodd Steve Harford a Steve Milsom yn 2016-17, unwaith eto, am gyfnod o bedair blynedd. Daeth Steve Harford yn Gadeirydd y Pwyllgor o 1 Ebrill 2017, ar ôl i gyfnod Ian Summers yn y rôl ddod i ben. Yn dilyn proses recriwtio a gynhaliwyd yn 2016-17, penodwyd Phil Davy i'r swydd a fydd yn wag ar ôl Ian Summers.

Mae'r Pwyllgor yn darparu adroddiad blynyddol i mi, sy'n rhoi crynodeb o waith y Pwyllgor. Nid oes unrhyw bryderon wedi cael eu dwyn i'm sylw yn yr adroddiad hwn. Rwyf yn cyhoeddi'r adroddiad hwn ar fy ngwefan. Rwyf hefyd yn cyhoeddi cofnodion cyfarfodydd y Pwyllgor er mwyn sicrhau mwy o dryloywder i'm trefniadau llywodraethu.

Mae Cadeirydd y Pwyllgor hefyd wedi cael cyfarfodydd ddwywaith y flwyddyn â Chadeiryddion Pwyllgorau Archwilio a Sicrhau Risg eraill, er mwyn rhannu'r hyn a ddysgwyd ac arferion da.

Mae'r Pwyllgor yn gweithredu o fewn ei gylch gorchwyl, sy'n seiliedig ar ganllawiau ar arferion gorau a gyhoeddir gan y Trysorlys. Mae'r Pwyllgor yn adolygu ei effeithiolrwydd ei hun bob blwyddyn, ac mae wedi adolygu ei weithrediadau ei hun ar gyfer 2016-17. Daeth i'r casgliad ei fod yn parhau i weithredu'n effeithiol, gan nodi bod aelodau bob amser yn chwilio am ffyrdd i weithredu'n fwy effeithlon. Yn fy marn i, mae'r Pwyllgor yn gweithredu'n effeithiol ac yn ychwanegu gwerth ehangach i'r systemau rheolaeth fewnol ac i amcanion ehangach y Comisiynydd. Mae'r adran archwilio mewnol yn adolygu gwaith y Pwyllgor ddwywaith y flwyddyn i sicrhau ei fod yn parhau i weithredu'n effeithiol.

O ganlyniad i'w waith yn 2016-17, mae'r Pwyllgor yn fodlon ar lefel gyffredinol yr archwilio mewnol ac allanol. O ran fy nhrefniadau ar gyfer rheolaeth ariannol, llywodraethu corfforaethol ehangach a'r prosesau canfod a rheoli risg, mae'r Pwyllgor o'r farn, ar sail canfyddiadau'r archwilwyr a'i arsylwadau ei hun, y gall ddarparu lefel uchel o sicrwydd i mi fod y trefniadau sydd yn eu lle yn rhai priodol a'u bod wedi bod yn gweithredu'n effeithiol.

Dolen i'r wefan: **Y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg**

Archwilio mewnol

Deloitte sy'n darparu fy ngwasanaeth archwilio mewnol. Yn 2016-17, fe wnaethant adolygu:

- systemau ariannol;
- Trefniadau Pensiwn y Gwasanaeth Sifil a'r Gyflogres;
- adnoddau dynol; a
- llywodraethu corfforaethol a rheoli risg.

Cafwyd lefelau sicrwydd sylweddol ar gyfer pob archwiliad, gyda sawl argymhelliad, sydd wedi cael eu rhoi ar waith. Nid oedd unrhyw argymhellion o flynyddoedd blaenorol i mi gymryd camau yn eu cylch, gan fod pob mater wedi derbyn sylw.

Yn ogystal ag adolygu'r trefniadau llywodraethu ac ariannol craidd, rwyf wedi gofyn i f'archwilwyr mewnol gynnal adolygiadau cynghori o'r isod yn ystod cylch archwilio 2014-17:

- Gwaith cyfathrebu ac ymgysylltu
- Dylanwadu ar bolisïau ac arferion
- Cynllunio prosiectau
- Rhaglen Heneiddio'n Dda yng Nghymru
- Datblygu cerdyn sgorio cytbwys yn ystod 2014-2017
- Y ffordd yr aethpwyd ati i ail-drefnu'r sefydliad.

Diben yr archwiliadau hyn oedd rhoi sicrwydd i mi fod fy ngwaith ail-drefnu wedi galluogi cyflawni amcanion fy Fframwaith Gweithredu, canfod arferion da perthnasol o ran yr hyn yr wyf yn ei wneud, yn ogystal ag arferion da gan eraill, a gwerthuso a wyf yn gwneud y defnydd mwyaf effeithiol o'r adnoddau sydd ar gael i mi.

Cwblhawyd y rhaglen hon o waith cynghori yn 2016-17.

Y Tîm Rheoli Strategol

Fel y datgelwyd yn Adroddiad y Cyfarwyddwr, gweithiais gyda'r Tîm Rheoli Strategol yn ystod 2016-17, a oedd yn cyfarfod yn ffurfiol bob mis. Mae'r Tîm Rheoli Strategol yn adolygu ei gylch gorchwyl bob blwyddyn ac yn adolygu ei arferion gwaith a'i effeithiolrwydd yn barhaus.

Rôl y Tîm Rheoli Strategol, fel grŵp, yw rhoi cyngor i mi, rhoi arweiniad corfforaethol i'r sefydliad cyfan, gwella gwaith ar y cyd a cholegol a

sicrhau dull cyfannol o ran rheoli risg, monitro perfformiad a chanfod camau cywiro. Nid yw'r Tîm Rheoli Strategol, fel grŵp, yn gorff sy'n gwneud penderfyniad; nid yw'n Fwrdd. Fi, fel Comisiynydd, sy'n gyfrifol am wneud penderfyniadau, ond gallaf ddirprwyo i Gyfarwyddwyr unigol, fel y cytunwyd arnynt gennyf fi. Felly, mae'r Tîm Rheoli Strategol yn cyfrannu at yr isod:

- datblygu fy nodau strategol a'm cynllun busnes blynyddol;
- dyrannu, mewn ffordd effeithlon ac effeithiol, ei adnoddau ariannol, dynol ac adnoddau eraill, i gyflawni'r nodau a'r amcanion hynny;
- asesu a rheoli risgiau a chyfleoedd; ac
- asesu perfformiad y sefydliad yn gyffredinol yn ôl yr amcanion sydd wedi'u nodi yn y Cynllun Gweithredol Blynyddol a chyflawni'r Cynllun Strategol.

Dolen i'r wefan: **Y Tîm Rheoli Srategol**

Risg

Mae fy null o ddelio â risg yn cael ei adolygu'n barhaus. Rwyf wedi parhau i adolygu ac atgyfnerthu fy Fframwaith Rheoli Risg yn ystod y flwyddyn, sydd â'r nod o gyflawni'r canlynol:

- hyrwyddo diwylliant arloesol, llai awyddus i osgoi risg lle y cydnabyddir ac y rheolir yr angen i gymryd risgiau wedi'u mesur a'u rheoli wrth chwilio am gyfleoedd fydd o fudd i bobl hŷn;
- gwella perfformiad y sefydliad drwy lywio a chryfhau'r broses o wneud penderfyniadau a chynllunio;
- sicrhau y cyflawnir yr amcanion yn fy Fframwaith Gweithredu i'r eithaf;
- sicrhau y cydymffurfir â'm dyletswyddau statudol;
- darparu sail gadarn ar gyfer rheoli risg integredig a rheolaeth fewnol fel rhan o lywodraethu corfforaethol da;
- osgoi neu leihau colledion ariannol;
- osgoi niweidio enw da'r Comisiynydd; a
- sicrhau amgylchedd diogel i staff weithio ynddo.

Mae gan holl staff y sefydliad beth cyfrifoldeb dros reoli risg a rheolaeth fewnol er mwyn cyflawni eu hamcanion unigol a fy nodau a'm hamcanion innau.

Mae agwedd gadarnhaol tuag at reoli risg yn golygu y byddaf nid yn unig yn ystyried y risg o bethau'n mynd o chwith, ond effaith peidio â chymryd cyfleoedd neu beidio ag elwa ar gryfderau corfforaethol yn ogystal. Mae'r sefydliad yn wynebu risgiau rydym yn gwybod amdanynt a fyddai, pe byddent yn cael eu hanwybyddu, yn effeithio'n ddifrifol ar fy ngallu i fodloni fy mlaenoriaethau strategol.

Mae fy Mhwyllgor Archwilio a minnau wedi dynodi'r risg gyffredinol isod:

- Risg i enw da - lle nad wyf yn cael fy ystyried yn cael effaith nac yn geidwad da o ran arian cyhoeddus.

Bydd rheoli risg i enw da yn pennu llwyddiant neu fethiant y Comisiynydd, a hynny yn bersonol i ddeiliad y swydd ac o ran argraff y prif randdeiliaid o ddeiliad y swydd a'r sefydliad. Y brif elfen yw methu â chyflawni.

Mae dau is-gategori o'r prif risgiau neu'r sbardunau posib, wedi'u nodi fel a ganlyn:

- **Methiant sylweddol i gydymffurfio â gofynion llywodraethu, rheoleidd-dra a chyfreithiol**
    - Ni chydymffurfir â pholisïau, gweithdrefnau a threfniadau llywodraethu eraill.
    - Nid yw adnoddau'n cael eu cynllunio, eu trefnu na'u rheoli'n effeithiol.
    - Colli parhad busnes.
    - Nid oes gan staff y sgiliau, y wybodaeth na'r cymwyseddau sy'n ofynnol i gyflawni eu rolau'n effeithiol.
    - Nid yw'r Comisiynydd yn ymddangos yn annibynnol.

- **Rhanddeiliaid allweddol yn methu â chefnogi neu weithio gyda'r Comisiynydd ac yn lleisio eu gwrthwynebiad i'w gwaith.**
    - Nid yw'r Comisiynydd yn cyflawni newid dylanwadol fel y nodir yn y rhaglen waith.
    - Ystyrir nad yw'r Comisiynydd a/neu ei gwaith, yn berthnasol.
    - Nid oes gan y Comisiynydd gysylltiadau a dylanwad gwleidyddol effeithiol.
    - Nid yw disgwyliadau rhanddeiliaid yn gyraeddadwy.

Mae rheoli risgiau o'r fath yn weithredol yn ystyriaeth allweddol wrth gyflawni fy ngwaith ac mae agweddau allweddol yn cynnwys:

- Strategaeth rheoli risg ar waith. Mae'r strategaeth hon yn nodi ar gyfer yr holl staff sut y bydd y risgiau a'r cyfleoedd a wynebir gan y sefydliad yn cael eu canfod, eu gwerthuso, eu monitro a'u rheoli.
- Mae'r strategaeth rheoli risg yn gofyn bod y Cyfarwyddwr Materion Corfforaethol yn adolygu risgiau gweithredol bob pedair i chwe wythnos ac yn cofnodi'r risgiau sydd wedi'u canfod a'r mesurau lliniaru. Rhoddir gwybod am y risgiau hyn drwy eithriad, i'r Comisiynydd; fe'u hystyrir yn ffurfiol gan y Tîm Rheoli Strategol hefyd.
- Cyfrifoldeb pob aelod o'r Tîm Rheoli Strategol yw adolygu eu rhan nhw o'r Gofrestr Risg bob mis a'i diweddaru pan fydd newid. Bydd y Tîm Rheoli Strategol yn adolygu'r Gofrestr Risg bob chwarter ac yn adrodd i'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg. Cyfeirir unrhyw faterion sylweddol a ganfyddir ar unwaith i'r gofrestr risg gorfforaethol.
- I fod yn effeithiol, rhaid i reoli risg fod wedi'i wreiddio yn y broses o reoli a chynllunio gwaith y Comisiynydd o ddydd i ddydd. Mae pob risg a ganfyddir yn eiddo i aelod o'r Tîm Rheoli Strategol.
- Mae'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg yn ystyried y broses o ganfod a rheoli risgiau. Mae'n cael ac yn ystyried holl adroddiadau ac argymhellion yr archwilwyr allanol a mewnol gan gynnwys adolygiad blynyddol yr archwilwyr mewnol o'r trefniadau rheoli risg.
- *Mae holl elfennau arwyddocaol sy'n cael ei gyflawni yn cyd-fynd â'r cynllun prosiect a phroffil risg*. Mae'r Cyfarwyddwyr yn sgorio'r rhain yn ôl lliw bob mis, gydag adroddiadau am eithriadau bob mis i'r Comisiynydd. Trafodir a chofnodir unrhyw risgiau a chyfleoedd newydd neu newidiadau i broffil risgiau sy'n bodoli eisoes yng nghyfarfodydd y Tîm Rheoli Strategol.
- Polisïau a gweithdrefnau ariannol, sy'n nodi cyfrifoldebau dros faterion ariannol gan gynnwys caffael, systemau ar gyfer rheolaeth ariannol ar wariant ac adrodd yn rheolaidd ar wir wariant yn erbyn cyllidebau.
- Rwyf i a fy staff yn llofnodi Cod Ymddygiad bob blwyddyn, sy'n cynnwys saith Egwyddor Bywyd Cyhoeddus. Rwyf wedi ymgorffori'r egwyddorion hyn yn y ffordd rwyf yn cyflawni fy ngwaith.

Os digwydd i fy staff neu eraill fynegi pryderon ynghylch y sefydliad na ellir eu datrys yn rhwydd, rwyf wedi sefydlu trefniadau llywodraethu priodol i ymdrin â hyn sy'n cynnwys Polisi Cwynion a Pholisi Codi Pryderon. Cyfeirir unrhyw faterion sy’n ymwneud â rôl y Comisiynydd at Gadeirydd y Pwyllgor.

Daeth rôl Comisiynydd yn ‘berson rhagnodedig’ o dan Ddeddf Datgelu er Lles y Cyhoedd 1998 (PIDA) ar gyfer materion sy’n ymwneud â hawliau a lles pobl hŷn yng Nghymru ym mis Tachwedd 2016. Mae Deddf Datgelu er Lles y Cyhoedd 1998 (PIDA) yn gwarchod gweithwyr sy’n chwythu'r chwiban ynghylch drwgweithredu rhag cael eu herlid gan eu cyflogwyr, ar yr amod eu bod yn gwneud hynny yn un o’r ffyrdd a nodir yn y ddeddf (a elwir yn ddatgeliad gwarchodedig). Nid yw’r ddeddf hon yn ei gwneud yn ofynnol i’m swyddfa ymchwilio i bob datgeliad a ddaw i law. Dim ond datgeliadau sy’n dod o fewn cwmpas fy swyddogaethau statudol ac o fewn paramedrau fy mhwerau statudol y gallaf ymchwilio iddynt.

Oherwydd bod rôl y Comisiynydd wedi dod yn berson rhagnodedig, mae fy nghyfreithwyr, Blake Morgan, wedi adolygu pa mor effeithiol yw fy Mholisïau Codi Pryderon mewnol ac allanol, drwy ystyried enghreifftiau o arferion da a pholisïau enghreifftiol. Rwyf wedi ychwanegu unrhyw argymhellion ar gyfer gwella i’m polisïau, a byddaf yn parhau i godi ymwybyddiaeth am y polisi hwn, sy’n ceisio rhoi sicrwydd a hyder i staff. Ni fynegwyd unrhyw bryderon wrthyf yn ystod 2016-17.

Yn ystod 2016-17, ni dderbyniais unrhyw gwynion o dan y Polisi Cwynion; (2015/-16: 3). Yn ystod y flwyddyn, rhoddais wybod i’m Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg am dri phryder anffurfiol (2015-16: 2,) ac ni chadarnhawyd yr un o’r rhain.

Yn ystod 2016-17, derbyniais ddau gais am wybodaeth o dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 (2015-16: dim cais) a dim ceisiadau o dan Ddeddf Diogelu Data 1998 (2015-16: un cais).

Rhoddwyd trefniadau yn eu lle i warchod diogelwch gwybodaeth a ddelir gennyf fi. Mae hyn yn cynnwys data personol a ddelir sy’n ymwneud ag ymholiadau a wnaed ar ran unigolion hŷn yng Nghymru, a thystiolaeth a gasglwyd gennyf fi wrth gyflawni fy swyddogaethau. Yn 2016-17 ni chafwyd unrhyw achosion o dorri diogelwch data (2015-16, dim) lle’r oedd gofyn rhoi gwybod amdanynt i'r Comisiynydd Gwybodaeth.

Rwyf yn cyhoeddi manylion am fy nhreuliau fy hun, yn rhai uniongyrchol a'r rhai a geir ar fy rhan, ar fy ngwefan bob chwarter. Mae'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg yn adolygu'r treuliau hyn ym mhob cyfarfod.

Dolen i'r wefan: **Treuliau'r Comisiynydd**

Rwyf yn cadw cofrestr o'r holl roddion a'r lletygarwch sydd wedi'u derbyn a'u gwrthod, yn rhinwedd fy nyletswyddau swyddogol. Caiff y gofrestr ei diweddaru bob chwarter, a'i chyhoeddi ar fy ngwefan. Mae'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg yn adolygu'r treuliau hyn ym mhob cyfarfod.

Dolen i'r wefan: **Cofrestr Rhoddion a Lletygarwch**

Yn 2016-17, cyhoeddais fy Nghynllun Cydraddoldeb Strategol newydd, sydd ar gael ar fy ngwefan.

Dolen i'r wefan: **Cynllun Cydraddoldeb**

Adolygu effeithiolrwydd

Yn rhinwedd fy swydd fel Swyddog Cyfrifyddu, rwyf yn adolygu effeithiolrwydd fy fframwaith llywodraethu, a chaiff hwn ei lywio gan waith archwilio mewnol, y tîm rheoli strategol, a sylwadau a wnaed gan archwilwyr allanol (Swyddfa Archwilio Cymru) fel y'u cynhwysir yn y llythyr rheoli ac adroddiadau eraill.

Cynghorir fi hefyd ar oblygiadau canlyniadau f'adolygiad o effeithiolrwydd y fframwaith llywodraethu gan y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg.

Yn 2014-15, ystyriodd Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus y Cynulliad gyfrifon detholiad o sefydliadau a ariennir gan y trethdalwyr, gan gynnwys Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru.

Felly, rwyf wedi ystyried yr argymhellion perthnasol a gyhoeddwyd gan y Pwyllgor hwn ym mis Mawrth 2015 ac yn ystod 2016-17 rwyf wedi parhau i weithio'n agos gydag Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, Comisiynydd Plant Cymru a Chomisiynydd y Gymraeg er mwyn dod yn nes at weithredu'r argymhellion hyn. Ar y cyfan, roedd y Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus yn fodlon gyda'r ffordd yr wyf wedi cyflawni fy nghyfrifoldebau, gan nodi'n arbennig y ffordd yr euthum ati i ail-drefnu yn fuan ar ôl cael fy mhenodi i'r swydd.

Mae barn yr archwilwyr mewnol yn nodi, yn seiliedig ar y gwaith a wnaed ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2017, bod gennyf system rheolaeth fewnol gadarn yn y bôn, a ddylai roi sicrwydd sylweddol o ran cyflawni fy amcanion. Yn ystod y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2017, nododd yr adran archwilio mewnol nifer o argymhellion ynghylch fy systemau llywodraethu ac ariannol. Felly, rwyf wedi rhoi rhagor o reolaethau mewnol ar waith i warchod yn erbyn y risgiau y tynnodd yr argymhellion hyn sylw atynt, ac rwyf yn sicrhau fy mod yn monitro systemau mewnol yn barhaus ac rwyf bob amser yn ceisio eu gwella.

Rwyf wedi ystyried y dystiolaeth a ddarparwyd yn y datganiad llywodraethu hwn, ac yn fy marn i, mae’r gweithdrefnau a’r strwythurau rheolaeth fewnol a llywodraethau cyffredinol wedi bod yn briodol o ran cefnogi fy swyddogaethau a f'amcanion ac wedi gweithio'n effeithiol drwy 2016-17.

Mae’r fframwaith llywodraethu uchod wedi bod yn ei le am y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2017 a hyd at ddyddiad llofnodi’r cyfrifon hyn, ac fe baratowyd y datganiad hwn yn unol â chanllawiau’r Trysorlys.

Sarah Rochira
Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru
25 Gorffennaf 2017

2.2 ADRODDIAD AR STAFF A THALIADAU

Polisi Taliadau

Gweinidogion Cymru sy’n pennu fy nghyflog, yn unol ag Atodlen 1(3) o Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006. Dan delerau’r penodiad hwn, mae codiadau blynyddol yn dilyn y dyfarniad canran a wneir gan y Corff Adolygu Cyflogau Uwch-swyddogion. Rwyf hefyd yn gymwys ar gyfer Prif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil ac rwyf wedi ymuno â'r cynllun hwnnw. Cadarnhaodd Llywodraeth Cymru ddyfarniad cyflog cyfun o 2% ar gyfer 2015-16 a 2016-17, a’i dalu ym mis Ebrill 2016.

Pennir cyflogau staff a gyflogir yn uniongyrchol gennyf fi yn dilyn cynnal adolygiad cyflogau blynyddol sy’n asesu unrhyw newid sylweddol i’r rôl, eu cyfraniad at amcanion strategol y Comisiynydd, ac effaith y newid ar swyddi eraill yn y sefydliad ac asesiad o gyfraddau ehangach y farchnad ar gyfer swyddi tebyg mewn sefydliadau cymharol eraill. Dyfarnwyd codiadau cynyddrannol i gyflogau staff eraill yn unol â thelerau ac amodau contractau. Cafodd cynnydd o 1% sef costau byw chwyddiant ei ddyfarnu yn 2016-17 (rhoddwyd 1% yn 2015-16).

Contractau Gwasanaeth

Penodir aelodau parhaol o staff, ar delerau ac amodau a bennir gennyf fi, ar eu haeddiant ac ar sail cystadleuaeth deg ac agored, ond cynhwysir hefyd ddarpariaethau ar gyfer amgylchiadau pan ellir gwneud penodiadau fel arall. Mae’r egwyddorion hyn yn unol ag egwyddorion y Gwasanaeth Sifil. Nid yw’r staff yn aelodau o’r Gwasanaeth Sifil ond mae ganddynt hawl i fod yn aelodau o Brif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil (PCSPS).
Oni nodir yn wahanol isod, mae penodiadau'r staff sy'n cael eu cynnwys yn yr adroddiad hwn yn benagored. Nid oes oedran ymddeol gorfodol, er y bydd rheolau’r PCSPS ar oed pensiwn cynharaf yn berthnasol.

Rwyf wedi sefydlu mecanweithiau i werthuso perfformiad i sicrhau y caiff cyfraniad gweithwyr unigol ei fesur ar lefel briodol ar bob cam o’u cyflogaeth gyda’r sefydliad. Rwyf wedi rhoi rhaglen datblygu sefydliad ar waith i wella gallu a gwella lefelau perfformiad cyffredinol drwy sicrhau mwy o gynhyrchiant.

Byddai terfynu swydd yn gynnar, ac eithrio am gamymddwyn neu ymddiswyddiad, yn golygu y byddai’r unigolyn yn derbyn iawndal fel y nodir yng Nghynllun Iawndal y Gwasanaeth Sifil.

Taliadau (gan gynnwys cyflog) a Hawliau Pensiwn

Mae’r adran hon yn amodol ar archwiliad gan Swyddfa Archwilio Cymru.
Mae’r adrannau canlynol yn darparu manylion cyflogau a buddiannau pensiwn y Comisiynydd a staff uwch.

Cyfanswm unigol y taliad
(Mae'r adran hon yn amodol ar archwiliad)

Mae’r ‘cyflog’ yn cynnwys cyflog gros, taliadau goramser ac unrhyw lwfans arall i'r graddau bod trethiant y DU yn berthnasol iddynt. Mae’r adroddiad hwn yn seiliedig ar daliadau a gronnwyd ac a wnaed gan y Comisiynydd ac sydd wedi’u cofnodi felly yn y cyfrifon hyn. Ni dderbyniais i nac unrhyw aelod arall o staff fuddion ymarferol nac unrhyw fonws.

Enw a theitl	**Cyflog**	**Cyflog**	**Buddion Pensiwn** (1)	**Buddion Pensiwn** (1)	**Cyfanswm**	**Cyfanswm**
	2016-17 £000	**2015-16 £000**	**2016-17 £000**	**2015-16 £000**	**2016-17 £000**	**2015-16 £000**
Sarah Rochira Y Comisiynydd	95-100	90-95	38	36	130-135	130-135
Kelly Davies Cyfarwyddwr Materion Corfforaethol, Dirprwy Gomisiynydd (02/11/15-31/03/16)	55-60	50-55	23	21	80-85	70-75
Daisy Cole Cyfarwyddwr Lles a Grymuso	60-65	55-60	24	23	85-90	80-85
Alison Phillips (2) Cyfarwyddwr Cyllid a Pherfformiad a Dirprwy Gomisiynydd (01/04/15-01/11/15)	amh.	40-45	amh.	17	amh.	55-60
Clare Lane (3) Cyfarwyddwr Amddiffyn a Chraffu	amh.	45-50	amh.	14	amh.	45-50
Beverley Peatling (4) Cyfarwyddwr Llywodraethu a Pherfformiad	amh.	10-15	amh.	0	amh.	10-15

(1) Mae gwerth y buddion pensiwn sydd wedi'u cronni yn ystod y flwyddyn yn cael ei gyfrifo fel (y cynnydd gwirioneddol mewn pensiwn wedi'i luosi ag 20) ychwanegu'r (cynnydd gwirioneddol mewn unrhyw lwmp swm) llai'r (cyfraniadau a wnaed gan yr unigolyn). Nid yw'r cynnydd gwirioneddol yn cynnwys cynnydd oherwydd chwyddiant neu unrhyw gynnydd neu ostyngiad yn sgil trosglwyddo hawliau pensiwn.

(2) Gadawodd Alison Phillips gyflogaeth y Comisiynydd ar 1 Tachwedd 2015; y bandio ar gyfer cyflog a oedd yn cyfateb i flwyddyn lawn ar gyfer 2015-16 oedd £70-75k.

(3) Penodwyd Clare Lane ar 21 Gorffennaf 2014 a gadawodd gyflogaeth y Comisiynydd ar 31 Rhagfyr 2015; y bandio ar gyfer cyflog a oedd yn cyfateb i flwyddyn lawn ar gyfer 2014-15 oedd £40-45k.

(4) Penodwyd Beverley Peatling ar 15 Ionawr 2016 a gadawodd gyflogaeth y Comisiynydd ar 28 Mawrth 2016. Y bandio ar gyfer cyflog a oedd yn cyfateb i flwyddyn lawn ar gyfer 2015-16 oedd £50-55k. Dewisodd beidio â chael ei chynnwys yn nhrefniadau pensiwn y Gwasanaeth Sifil yn ystod 2015-16.

Hawliau pensiwn
(Mae'r adran hon yn amodol ar archwiliad)

	Pensiwn cronedig ar oed pensiwn ar 31/03/17 a'r cyfandaliad cysylltiedig	Gwir gynnydd mewn pensiwn a chyfandaliad cysylltiedig ar oed pensiwn	CETV ar 31/03/17	CETV ar 31/3/16	Y cynnydd gwirioneddol yn y CETV
	£000	£000	£000	£000	£000
Sarah Rochira Y Comisiynydd Dechreuodd ei chyfnod yn y swydd ar 4/6/12	10-15	0-2.5	133	104	19
Kelly Davies Cyfarwyddwr Materion Corfforaethol, Dirprwy Gomisiynydd (02/11/15-31/03/16)	5-10	0-2.5	53	40	7
Daisy Cole Cyfarwyddwr Lles a Grymuso	5-10	0-2.5	58	41	11
Alison Phillips Cyfarwyddwr Cyllid a Pherfformiad a Dirprwy Gomisiynydd (1)	amh.	amh.	amh.	78	amh.
Clare Lane Cyfarwyddwr Amddiffyn a Chraffu(2)	amh.	amh.	amh.	13	amh.

(1) Gadawodd Alison Phillips gyflogaeth y Comisiynydd ar 1 Tachwedd 2015.
(2) Penodwyd Clare Lane ar 21 Gorffennaf 2014; nid oedd CETV ar 21 Gorffennaf 2014. Gadawodd gyflogaeth y Comisiynydd ar 31 Rhagfyr 2015.

Darperir buddion pensiwn drwy drefniadau pensiwn y Gwasanaeth Sifil. Cyflwynwyd cynllun pensiwn newydd ar gyfer gweision sifil o 1 Ebrill 2015 ymlaen - sef Cynllun Pensiwn Gweision Sifil ac Eraill neu'r alpha, sy’n rhoi buddion yn ôl cyfartaledd gyrfa gyda oed phensiwn arferol sy’n cyfateb i Oedran Pensiwn Gwladwriaeth yr aelod (neu 65 os yw hwnnw’n uwch). O’r dyddiad hwnnw ymlaen, roedd pob gwas sifil newydd a benodwyd a’r mwyafrif o'r rheini sydd eisoes yn y gwasanaeth wedi ymuno ag alpha. Cyn y dyddiad hwnnw, roedd gweision sifil yn cyfrannu at Brif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil (PCSPS). Mae pedair rhan i'r PCSPS: 3 rhan yn darparu buddion ar sail cyflog terfynol (clasurol, premiwm neu glasurol a mwy) gydag oedran pensiwn arferol o 60; ac un yn darparu buddion ar sail gyrfa gyfan (nuvos) gydag oedran pensiwn arferol o 65.

Nid yw’r trefniadau statudol hyn wedi’u cyllido ac mae cost y buddion yn cael ei thalu gan swm a benderfynir drwy bleidlais gan y Senedd bob blwyddyn. Mae pensiynau sy’n daladwy dan y cynlluniau clasurol, premiwm, clasurol a mwy, nuvos ac alpha yn cael eu cynyddu’n flynyddol yn unol â deddfwriaeth Cynyddu Pensiynau. Roedd pobl oedd eisoes yn aelodau o’r PCSPS a oedd o fewn 10 mlynedd i gyrraedd oed pensiwn arferol ar 1 Ebrill 2012 wedi aros yn y PCSPS ar ôl 1 Ebrill 2015. Bydd y rheini oedd rhwng 10 mlynedd a 13 blynedd a 5 mis o gyrraedd oed pensiwn arferol ar 1 Ebrill 2012 yn newid i alpha rywbryd rhwng 1 Mehefin 2015 ac 1 Chwefror 2022. Mae'r buddion sydd gan yr holl aelodau sy’n newid i alpha yn PCSPS yn cael eu ‘bancio’, gyda buddion y rheini sydd â buddion blaenorol yn un o adrannau cyflog terfynol PCSPS yn cael eu seilio ar eu cyflog terfynol pan fyddant yn gadael alpha. (Mae'r ffigurau pensiwn sydd wedi'u nodi ar gyfer swyddogion yn dangos y pensiwn maent wedi’i ennill yn PCSPS neu alpha - fel sy'n briodol. Os oes gan y swyddog fuddion yn PCSPS ac alpha, y ffigur sydd wedi'i nodi yw gwerth cyfun ei fuddion yn y ddau gynllun.) Gall aelodau sydd wedi ymuno o fis Hydref 2002 ymlaen ddewis naill ai’r trefniant buddion diffiniedig priodol neu bensiwn cyfranddeiliaid ‘prynu arian’ gyda chyfraniad cyflogwr (cyfrif pensiwn partneriaeth).

Mae cyfraniadau’r cyflogai yn gysylltiedig â chyflog ac maent yn amrywio o rhwng 3% a 8.05% o enillion pensiynadwy ar gyfer aelodau'r cynllun clasurol (ac aelodau cynllun alffa a oedd yn aelodau cynllun clasurol yn syth cyn ymuno â chynllun alffa) a rhwng 4.6% a 8.05% ar gyfer aelodau cynlluniau premiwm, clasurol a mwy, nuvos a phob aelod arall o gynllun alffa. Mae’r buddion o dan y cynllun clasurol yn cronni ar gyfradd o 1/80fed

o'r enillion pensiynadwy terfynol am bob blwyddyn o wasanaeth. Yn ogystal, telir cyfandaliad sydd gyfwerth â thair blynedd o bensiwn cychwynnol pan fydd gweithiwr yn ymddeol. Gyda'r cynllun premiwm, mae'r buddion yn cronni ar gyfradd o 1/60fed o enillion pensiynadwy terfynol am bob blwyddyn o wasanaeth. Yn wahanol i'r cynllun clasurol, nid oes unrhyw cyfandaliad awtomatig. Mae clasurol a mwy yn ei hanfod yn gynllun hybrid gyda buddion yng nghyswllt gwasanaeth cyn 1 Hydref 2002 yn cael eu cyfrifo'n fras fel y cynllun clasurol, a buddion am wasanaeth ar ôl mis Hydref 2002 yn cael eu cyfrifo fel yn y cynllun premiwm. Yn nuvos mae aelod yn cronni pensiwn ar sail ei enillion pensiynadwy yn ystod ei gyfnod fel aelod o'r cynllun. Ar ddiwedd blwyddyn y cynllun (31 Mawrth) mae cyfrif pensiwn a enillwyd yr aelod yn cael ei gredydu gyda 2.3% o'i enillion pensiynadwy ym mlwyddyn honno'r cynllun ac mae'r pensiwn cronedig yn cael ei gynyddu yn ôl deddfwriaeth Cynyddu Pensiynau. Yn alpha, mae buddion yn cronni mewn ffordd debyg i nuvos, ond bod y pensiwn yn cronni ar gyfradd o 2.32%. Ym mhob achos, gall aelodau ddewis rhoi'r gorau I bensiwn (cyfnewid) i gael cyfandaliad hyd at y terfynau a bennir gan Ddeddf Cyllid 2004.

Mae'r cyfrif pensiwn partneriaeth yn drefniant pensiwn cyfranddeiliaid. Mae'r cyflogwr yn gwneud cyfraniad sylfaenol o rhwng 8% a 14.75% (yn dibynnu ar oed yr aelod) i bensiwn cyfranddeiliaid a ddewisir gan y cyflogai o banel o ddarparwyr. Nid oes raid i'r cyflogai gyfrannu, ond os bydd yn gwneud cyfraniadau, bydd y cyflogwr yn talu swm cyfatebol hyd at derfyn o 3% o gyflog pensiynadwy (yn ogystal â chyfraniad sylfaenol y cyflogwr). Bydd cyflogwyr hefyd yn cyfrannu 0.5% ychwanegol o gyflog pensiynadwy i dalu costau yswiriant risg a ddarperir yn ganolog (marw tra'n dal i weithio ac ymddeol oherwydd salwch).

Y pensiwn cronedig a nodir yw'r pensiwn y mae gan yr aelod hawl i'w dderbyn pan fydd yn cyrraedd oed pensiwn, neu'n syth pan fydd yn peidio â bod yn aelod gweithredol o'r cynllun os yw eisoes wedi cyrraedd oed pensiwn neu dros yr oed hwnnw. 60 yw'r oedran pensiwn ar gyfer aelodau'r cynlluniau clasurol, premiwm a clasurol a mwy, 65 ar gyfer aelodau'r cynllun nuvos, a 65 neu Oedran Pensiwn y Wladwriaeth, p'un bynnag sydd uchaf, ar gyfer aelodau alpha. (Mae'r ffigurau pensiwn sydd wedi'u nodi ar gyfer swyddogion yn dangos y pensiwn maent wedi'i ennill yn PCSPS neu alpha - fel sy'n briodol. Os oes gan y swyddog fuddion yn PCSPS

ac alpha, y ffigur sydd wedi'i nodi yw gwerth cyfun ei fuddion yn y ddau gynllun, ond sylwer ei bod yn bosib y bydd rhan o'r pensiwn hwnnw'n daladwy o oedran gwahanol).

I gael rhagor o fanylion am drefniadau pensiwn y Gwasanaeth Sifil, ewch i'r wefan, sef **www.civilservicepensionscheme.org.uk**

Gwerthoedd Trosglwyddo Cyfwerth ag Arian Parod

Y Gwerth Trosglwyddo Cyfwerth ag Arian Parod (CETV) yw gwerth cyfalafog buddion y cynllun pensiwn a gronnwyd gan aelod ar adeg benodol, wedi ei asesu gan actwari. Y buddion y pennir eu gwerth yw buddion cronedig yr aelod ac unrhyw bensiwn amodol sydd i'w dalu o'r cynllun i ŵr neu wraig. Taliad yw'r CETV a wneir gan gynllun neu drefniant pensiwn i sicrhau buddion pensiwn mewn cynllun neu drefniant pensiwn arall pan fydd aelod yn gadael cynllun ac yn dewis trosglwyddo'r buddion a gronnwyd yn ei gynllun blaenorol. Mae'r ffigurau pensiwn a ddangosir yn ymwneud â'r buddion y mae'r unigolyn wedi eu cronni o ganlyniad i'w aelodaeth gyflawn o'r cynllun pensiwn, nid dim ond ei wasanaeth mewn swydd uwch y mae datgelu yn berthnasol iddi.

Mae'r ffigurau'n cynnwys gwerth unrhyw fuddion pensiwn mewn cynllun neu drefniant arall y mae'r aelod wedi ei drosglwyddo i drefniadau pensiwn y Gwasanaeth Sifil. Maent hefyd yn cynnwys unrhyw fuddion pensiwn ychwanegol a gronnwyd i'r aelod o ganlyniad iddo brynu buddion pensiwn ychwanegol ar ei gost ei hun. Cyfrifir CETV yn unol â Rheoliadau'r Cynlluniau Pensiwn Galwedigaethol (Gwerthoedd Trosglwyddo) (Diwygiad) 2008 ac nid yw'n ystyried unrhyw ostyngiad gwirioneddol neu bosibl i fuddion o ganlyniad i Dreth Lwfans Oes a allai fod yn daladwy pan gymerir buddion pensiwn.

Y cynnydd gwirioneddol yn y CETV

Mae hyn yn adlewyrchu'r cynnydd yn y CETV sy'n cael ei ariannu gan y cyflogwr. Nid yw'n cynnwys y cynnydd mewn pensiwn a gronnwyd oherwydd chwyddiant, cyfraniadau'r cyflogai (gan gynnwys gwerth unrhyw fuddion a drosglwyddwyd o gynllun neu drefniant pensiwn arall) ac mae'n defnyddio ffactorau prisio cyffredin y farchnad ar gyfer dechrau a diwedd y cyfnod.

Datgeliad cyflog teg
(Mae'r adran hon yn amodol ar archwiliad)

Mae’n ofynnol i gyrff adrodd ddatgelu’r berthynas rhwng cyflog y cyfarwyddwr sy’n derbyn y cyflog mwyaf yn eu sefydliad a thâl canolrifol gweithlu’r sefydliad. Mae’r taliad cyfan yn cynnwys cyflog yn unig ac nid yw’n cynnwys taliadau diswyddo, cyfraniadau pensiwn y cyflogwr na gwerth trosglwyddo cyfwerth ag arian pensiynau.

	2016-17 Cyflog £	2015-16 Cyflog £
Band cyflog y cyfarwyddwr sy’n derbyn y cyflog mwyaf (Comisiynydd)	90,000-95,000	90,000 - 95,000
Taliad Cyfan Canolrifol	32,550	35,500
Cymhareb	2.91	2.61

Roedd tâl band y cyfarwyddwr sy’n derbyn y cyflog mwyaf (y Comisiynydd) yn £90-95k yn 2016-17 (2015-16: £90-95k). Roedd hwn 2.91 gwaith yn fwy (2015-16: 2.61) na thâl canolrifol y gweithlu, a oedd yn £32,550 (2015-16: £35,500). Mae'r newid yn cyfateb i ostyngiad o un pwynt cynyddrannol. Yn ystod mis Tachwedd 2015, ymddiswyddodd fy Nghyfarwyddwr Cyllid a Pherfformiad/Dirprwy Gomisiynydd ac yn sgil hyn, penderfynais roi dyrchafiad dros dro i dri aelod o’m tîm tra roedd cyfarwyddwr arall yn cael ei recriwtio; yn sgil y dyrchafiadau dros dro hyn, cynyddodd y tâl canolrifol yn ystod 2015-16.

Yn 2016-17, ni chafodd yr un cyflogai (2015-16: dim) daliadau a oedd yn fwy na rôl y Comisiynydd. Roedd taliadau yn amrywio o £18,150 i £94,726 (2015-16: £18,800 – £94,726).

Adroddiad Staff
(Mae'r adran hon yn amodol ar archwiliad)

Mae costau staff yn cynnwys:

	2016/17			2015/16
	£000	£000	£000	£000
	Staff a Gyflogir yn Barhaol	**Llafur achlysurol**	**Cyfanswm costau staff**	**Cyfanswm costau staff**
Cyflogau	626	122	748	1,098
Costau Nawdd Cymdeithasol	56	12	68	76
Costau Pensiwn Eraill	130	24	154	194
Is-gyfanswm	**812**	**158**	**970**	**1,368**
Costau secondiadau i mewn ac asiantaeth	0	11	11	41
Cyfanswm costau net	**812**	**169**	**981**	**1,409**

O fewn costau staff, mae £9,622 (2015-16: £12,042) sy'n berthnasol i dalu pedwar aelod o Bwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg.

Mae cyflogau yn cynnwys taliadau a wnaed yn 2015-16 i 7 aelod o staff fel rhan o waith ailstrwythuro'r Comisiynydd; gan gynnwys iawndal am golli swydd. Datgelir yr iawndal am golli swydd yn llawn yn yr adran Iawndal am golli swydd ar dudalen 73.

Mae Prif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil (PCSPS) a'r Cynllun Pensiwn Gweision Sifil ac Eraill (CSOPS) - a elwir yn “alpha” yn gynlluniau buddion diffiniedig heb eu cyllido ar gyfer sawl cyflogwr ond nid yw Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru yn gallu canfod beth yw ei chyfran hi o'r asedau a'r dyledion. Roedd actiwari'r cynllun wedi prisio'r cynllun fel ag yr oedd ar 31 Mawrth 2012. Mae manylion i'w gweld yng nghyfrifon adnoddau Swyddfa’r Cabinet: Pensiwn Sifil yma.

Ar gyfer 2016-17, roedd cyfraniadau cyflogwyr o £155k yn daladwy i’r PCSPS (2015-16 £194k) ar un o bedair cyfradd yn yr amrediad 20.0% i 24.5% o gyflog pensiynadwy, yn seiliedig ar fandiau cyflog. Bydd Actiwari’r Cynllun yn adolygu cyfraniadau cyflogwyr, fel arfer bob pedair blynedd yn dilyn prisiad llawn o’r cynllun. Pennir cyfraddau’r cyfraniadau er mwyn talu cost y buddion sy'n cronni yn ystod 2016-17 sydd i’w talu i'r aelod pan mae’n ymddeol ac nid y buddion a gaiff eu talu yn ystod y cyfnod hwn i bobl sydd eisoes yn codi pensiwn.

Gall cyflogai ddewis agor cyfrif pensiwn **partneriaeth** sef pensiwn cyfranddeiliaid gyda chyfraniad gan y cyflogwr. Talwyd cyfraniad cyflogwr gwerth £dim i un neu fwy o banel o dri darparwr pensiwn rhanddeiliaid penodedig. Mae cyfraniadau’r cyflogwr yn seiliedig ar oedran, ac maent yn amrywio o 8% i 14.75%. Mae cyflogwyr hefyd yn rhoi cyfraniad sy’n cyfateb i gyfraniadau’r gweithwyr hyd at 3% o enillion pensiynadwy. Yn ychwanegol, roedd cyfraniadau gan y cyflogwr o £dim, 0.5% o gyflog pensiynadwy yn daladwy i'r PCSPS ar gyfer talu cost buddion cyfandaliad yn y dyfodol yn sgil marwolaeth mewn gwaith neu ymddeoliad oherwydd iechyd gwael yng nghyswllt y gweithwyr hyn.

Roedd cyfraniadau a oedd yn daladwy i ddarparwyr y pensiwn partneriaeth ar ddyddiad y fantolen yn £dim. Roedd y cyfraniadau a dalwyd ymlaen llaw ar y dyddiad hwnnw yn £dim.

Mae'r holl gyfraniadau hyn wedi'u cynnwys o dan y pennawd Costau Pensiwn Eraill yn y tabl uchod.

Nifer y staff
(Mae'r adran hon yn amodol ar archwiliad)

Roedd cyfartaledd nifer yr unigolion cyfwerth ag amser llawn a gyflogwyd gennyf yn ystod y flwyddyn (gan gynnwys uwch aelodau staff) fel a ganlyn:

	2016/17	**2015/16**
Staff Parhaol	14.90	19.16
Staff ar Secondiad	0	0.58
Staff Achlysurol/Dros Dro	0.11	0
Penodiadau Cyfnod Penodol	4.40	8.52
Cyfanswm	**19.40**	**28.26**

Ar ddiwedd y cyfnod ariannol, roedd nifer yr unigolion cyfwerth ag amser llawn oedd wedi cael eu cyflogi gennyf (gan gynnwys uwch aelodau staff) fel a ganlyn:

	2016/17	**2015/16**
Staff Parhaol	15.53	12.94
Staff ar Secondiad	0	0
Staff Achlysurol/Dros Dro	0	0
Penodiadau Cyfnod Penodol	2.79	7.45
Cyfanswm	**18.32**	**20.39**

Roedd cyfansoddiad staff fy swyddfa yn ôl rhyw a band ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol fel a ganlyn:

		31 Mawrth 2017	31 Mawrth 2016
Benyw			
	Cyfarwyddwr	3	3
	Staff	13	14
	Cyfanswm	**16**	**17**
Gwryw			
	Cyfarwyddwr	0	0
	Staff	6	5
	Cyfanswm	**6**	**5**

Yn y tablau uchod mae'r staff cyflogedig yn cael eu nodi mewn niferoedd sy'n cyfateb i amser llawn. Ond, mae'r dadansoddiad yn ôl rhyw wedi'i nodi mewn gwir niferoedd.

Absenoldeb oherwydd salwch

9.95 diwrnod (12.01 diwrnod yn 2015-16) oedd cyfartaledd y gyfradd absenoldeb oherwydd salwch fesul aelod o staff; mae'r gyfradd absenoldeb hon oherwydd salwch yn uwch nag y byddai rhywun yn ei dymuno a gellir ei phriodoli i nifer fach o staff oedd ar absenoldeb salwch tymor hir. Os caiff yr absenoldebau tymor hir, sy'n cael eu categoreiddio fel absenoldebau am fwy na 4 wythnos, eu tynnu o'r cyfraddau cyfartalog ar gyfer absenoldeb oherwydd salwch, yna 4.35 diwrnod (5.47 diwrnod yn ystod 2015-16) fydd y gyfradd sy'n cymharu â'r gyfradd absenoldeb o 4.3 diwrnod ar gyfer marchnad lafur y DU yn ystod 2016. Rwyf wedi ymrwymo i iechyd a lles fy staff ac mae gennyf bolisi absenoldeb salwch cynhwysfawr. Rwyf hefyd yn cefnogi cyflogeion i gadw cydbwysedd rhwng gwaith a bywyd drwy weithredu system amser hyblyg ac yn rhoi cyfleoedd i weithio patrymau gwaith hyblyg.

Cyfle Cyfartal ac Amrywiaeth

Rwyf wedi ymroi i gyfle cyfartal ac yn ceisio cyflogi gweithlu amrywiol. Caiff pob cais ei ystyried ar y sail y dylai pob ymgeisydd am swydd gael cyfle cyfartal i gael swydd a dyrchafiad ar sail ei allu, ei gymwysterau a'i addasrwydd ar gyfer y gwaith.

Rwyf yn sylweddoli bod gwahaniaethu o unrhyw fath yn annerbyniol ac rwyf wedi ymroi i hyrwyddo a chefnogi cydraddoldeb. Rwyf wedi ymroi i ddarparu amgylchedd gweithio sy'n rhydd o unrhyw fath o wahaniaethu, bwlio ac aflonyddu a sicrhau bod pob aelod o staff yn cael ei drin yn deg, gyda pharch ac urddas.

Rwyf wedi ymroi i roi cyfleoedd cyfartal i'r holl staff sy'n cael eu cyflogi gennym ar hyn o bryd ac unrhyw ddarpar ymgeiswyr. Ni fydd unrhyw aelod o staff nac unrhyw ymgeisydd am swydd yn cael ei drin yn llai ffafriol ar sail rhyw, ailbennu rhywedd, cyfeiriadedd rhywiol, hil, gan gynnwys tarddiad ethnig neu genedlaethol, lliw neu genedligrwydd, crefydd neu gred - gan gynnwys diffyg cred, anabledd, oed, priodas neu bartneriaeth sifil, beichiogrwydd neu famolaeth, nac unrhyw ystyriaeth berthnasol arall, ac ni fydd unrhyw unigolyn yn cael ei roi dan anfantais oherwydd amodau neu ofynion na ellir dangos eu bod yn gyfiawn.

O dan y gyfraith, mae'n ofynnol i mi lunio Cynllun Cydraddoldeb Strategol, ond mae f'ymroddiad i ymladd gwahaniaethu yn ddyfnach ac yn mynd yn bellach na'r cynllun hwn - mae wrth galon fy nyletswyddau statudol a'r blaenoriaethau rwyf wedi'u cyhoeddi yn fy Fframwaith Gweithredu ar gyfer 2013-17.

Ar ôl dal ati i ymgysylltu'n weithredol ac ymgynghori â phobl er mwyn sefydlu ar ba sail i adolygu f'amcanion, mae'r Cynllun Cydraddoldeb Strategol hwn yn nodi sut byddaf yn parhau i sicrhau fy mod, fel cyflogwr, yn rhoi'r egwyddorion hynny sydd wrth wraidd cydraddoldeb a thegwch ar waith.

Dolen i'r wefan: **Cynllun Cydraddoldeb**

Polisïau staff yng nghyswllt cyflogeion anabl

Ar gais, byddwn yn darparu gwybodaeth recriwtio mewn fformat gwahanol, er enghraifft print bras, Braille neu yn electronig; byddwn hefyd yn derbyn ceisiadau am swyddi mewn fformat gwahanol. Byddwn yn sicrhau bod addasiadau rhesymol yn cael eu gwneud yng nghyswllt y trefniadau ar gyfer y cyfweliad, a bydd cyfweliadau'n cael eu cynnal yn yr iaith o'u dewis.

Byddai addasiadau rhesymol yn cael eu gwneud, lle byddai modd, i atal pobl anabl rhag bod dan anfantais. Mae hyn yn berthnasol i gyfweliadau a threfniadau ar gyfer aelodau newydd o staff sy'n ymuno â'r sefydliad, ac ar gyfer aelodau presennol o staff sy'n dychwelyd i weithio ar ôl anaf neu salwch hefyd.

Buddion i gyflogeion

Ym mis Mehefin 2014, cafodd y sefydliad statws Arian Buddsoddwyr mewn Pobl gan wella ar y wobr sylfaenol a gafwyd yn 2011. Mae'r achrediad Buddsoddwyr mewn Pobl yn ddilys am dair blynedd. Dywedodd yr asesydd bod digon o dystiolaeth i ddangos bod llawer o bobl yn angerddol am y gwaith y maent yn ei wneud a bod arferion gweithio AD rhagorol ar waith. Roedd yr asesydd o'r farn bod y buddsoddiad yn fy staff yn werthfawr ac yn arwain at ganlyniadau gwerth chweil megis lefelau uchel o gymhelliant, ymgysylltiad cryf, trosiant isel o weithwyr, lefelau absenoldeb isel, sylfaen wybodaeth sy'n ehangu drwy'r amser, parch ac ystyriaeth y naill i'r llall ac ethig da o weithio mewn tîm.

Yn dilyn ailasesiad ym mis Chwefror 2015, cafodd y sefydliad Wobr Aur Iechyd y Gweithle Bach; mae'r wobr hon yn ddilys am dair blynedd hefyd. Yn eu hadroddiad, dywedodd yr aseswyr y canlynol:

> *Mae'n glir …fod Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru yn gyflogwr delfrydol. Mae pob elfen o les cyflogeion yn cael sylw llawn. Yn yr arolwg staff a gynhaliwyd ychydig dros flwyddyn yn ôl, roedd staff yn teimlo eu bod yn cael eu gwerthfawrogi, eu bod yn deall sut y maent yn cyfrannu at lwyddiant y busnes, a'u bod yn mwynhau'r hyn a wnânt. Mae'r diwylliant yn y sefydliad yn arwain at amgylchedd lle mae'r staff yn teimlo bod pobl yn gwrando arnynt ac yn eu parchu. Mae staff yn gallu cyfrannu at ddatblygiad materion yn y busnes, rhai*

ffurfiol ac anffurfiol, mewn sawl ffordd. Mae amrywiaeth o bolisïau'n bodoli yn y sefydliad i gefnogi lles y staff. Mae'r polisïau hyn yn glir iawn ac yn hawdd eu darllen.

Mae'r sefydliad yn parhau i fod yn Gyflogwr Cyflog Byw achrededig. Mae hyn yn golygu bod pob aelod o staff yn y sefydliad yn ennill y Cyflog Byw, nid dim ond yr isafswm cyflog. Mae'r Cyflog Byw yn seiliedig ar gost byw yn y DU.

Yn ystod y flwyddyn, roedd pob cyflogai wedi gallu mynd ar sesiwn hyfforddiant cyfarfod tîm am y pynciau canlynol:

- Deallusrwydd a Dycnwch Emosiynol
- Sgiliau rheoli amser
- Sut mae bod yn hwylusydd effeithiol
- Gwerthuso a monitro canlyniadau
- Diogelu a Cham-drin Domestig
- Codi pryderon yn y gweithle
- Cod ymddygiad
- Diogelu Data
- Safonau'r Gymraeg

Mae pob aelod o staff yn gallu mynd i wersi Cymraeg yn ystod amser gwaith hefyd ar lefel dechreuwr, lefel ganolradd neu lefel uwch.

Bu rheolwyr llinell ar gwrs hyfforddi yn dwyn yr enw 'Seicoleg Cadarnhaol Cymhwysol', a chafodd gweithwyr achos hyfforddiant am Ddiogelu a Chwythu'r chwiban.

Rwyf wedi cyflwyno Rhaglen Cymorth i Weithwyr sy'n gyfrinachol ac am ddim i bob aelod o staff.

Hyrwyddir cyfleoedd dysgu a datblygu i'r holl staff, ac mae buddion megis Cynlluniau Talebau Gofal Plant a Beicio i'r Gwaith ar gael iddynt hefyd.

Ymgysylltu â Chyflogeion

Drwy gyfrwng y Fforwm Staff, rwyf yn ymgysylltu â'r holl staff, sy'n cael cyfle i ddylanwadu ar benderfyniadau sy’n effeithio ar eu bywyd a’u hamgylchedd yn y gwaith ac i gyfrannu at benderfyniadau o'r fath. Nod y Fforwm Staff yn gyffredinol yw ystyried iechyd a lles staff a datblygu, sefydlu a chynnal ffyrdd effeithiol o gyfathrebu ac ymgynghori. Rhoddir polisïau newydd gerbron y fforwm er mwyn cael adborth arnynt ar ôl iddynt gael eu llunio.

Mae pob polisi arall sy’n berthnasol i gyflogeion yn cael eu hadolygu bob blwyddyn neu bob chwe mis fel y tybir sy’n briodol; os gwneir unrhyw newidiadau o bwys i bolisi, caiff ei ddosbarthu ymysg yr holl staff er gwybodaeth ac er mwyn cael sylwadau arno. Mae pob polisi yn cael ei Asesu ar gyfer ei Effaith ar Gydraddoldeb pan gaiff ei gyflwyno neu os gwneir newidiadau o bwys iddo.

Mae cyfathrebu yn rhan annatod o ddiwylliant fy swyddfa. Rwyf yn cynnal cyfarfodydd tîm yn fisol ac yn ystod y cyfarfodydd hyn, bydd y staff yn cael gwybod y diweddaraf am faterion yn ymwneud â llywodraethu corfforaethol neu ddatblygiad y rhaglen waith ar gyfer y flwyddyn. Er mwyn gwreiddio cyfathrebu yn fwy cadarn fyth, dosberthir cylchlythyr anffurfiol bob mis ymysg y staff gydag adran wedi’i neilltuo ar gyfer pob tîm i sôn am unrhyw eitemau maent wedi bod yn gweithio arnynt neu waith sydd yn yr arfaeth a allai fod o ddiddordeb i gydweithwyr. Ar ben y cyfarfodydd misol a’r cylchlythyrau, rwyf yn cynnal dau ‘ddiwrnod i ffwrdd’ y flwyddyn ar gyfer staff sy'n gyfle i ni, fel grŵp, fyfyrio ynghylch llwyddiannau a fu, trafod pwyntiau dysgu a chanolbwyntio ar y rhaglen waith ar gyfer y dyfodol.

Mae dau hysbysfwrdd yn y swyddfa ar gyfer rhannu gwybodaeth â staff. Mae un o'r rhain wedi’i neilltuo ar gyfer ein hagenda lles cyflogeion sydd â chyswllt â’r Rhaglen Iechyd Gweithle Bach.

Cyflogiadau heb fod ar y Gyflogres

Nid oedd unrhyw gyflogiadau heb fod ar y gyflogres yn ystod 2016-17 na 2015-16.

Gwariant ar Wasanaethau Ymgynghori

Ni chafwyd unrhyw wariant ar wasanaethau ymgynghori yn ystod 2016-17 na 2015-16.

Iawndal am golli swydd
(Mae'r adran hon yn amodol ar archwiliad)

Nid oedd dim taliadau iawndal wedi'u gwneud yn 2016-17. Yn 2015-16, cyflwynais achos busnes a oedd yn pennu newidiadau angenrheidiol i strwythurau yn y sefydliad. O ganlyniad, newidiodd swyddogaeth ac aelodaeth fy staff. Daeth y newidiadau hyn i rym o 1 Ionawr 2016 ymlaen a gwelwyd newidiadau pellach yn rôl a chyfrifoldebau aelodau eraill o staff yn sgil y broses ailstrwythuro hon.

Cafodd un uwch aelod o staff becyn ymadael yn ystod 2015/16:

- Gadawodd Clare Lane ar sail telerau Ymadael yn Wirfoddol ar 31 Rhagfyr 2015. Cafodd daliad iawndal o £5,000 i £10,000.

O ganlyniad i weithredu fy nghynigion, talwyd y taliadau iawndal canlynol ar gyfer colli swydd yn 2015-16:

Band cost y pecyn ymadael	**Nifer y diswyddiadau gorfodol**	**Nifer y Pecynnau Dileu Swydd Gwirfoddol y cytunwyd arnynt**	**Nifer y Pecynnau Ymadael yn Wirfoddol y cytunwyd arnynt**	**Nifer y taliadau ex gratia y cytunwyd arnynt**	**Cyfanswm y pecynnau**
Cyfanswm cost 2016-17 mewn £000	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Cyfanswm cost 2015-16 mewn £000	0	0	£68k	0	£68k
<£10,000	0	0	3	0	3
£10,000 – £25,000	0	0	4	0	4

Talwyd costau dileu swydd a chostau ymadael eraill yn unol â darpariaethau Cynllun Iawndal y Gwasanaeth Sifil, sy'n gynllun statudol a luniwyd o dan Ddeddf Blwydd-daliadau 1972. Cyfrifir y costau ymadael yn llawn yn y flwyddyn ymadael berthnasol. Lle y cytunais i daliadau ymadael yn gynnar, talais y costau o'm cyllid fy hun, ac nid o gyllid Cynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil.

Sarah Rochira
Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru
25 Gorffennaf 2017

2.3 TYSTYSGRIF AC ADRODDIAD ARCHWILYDD CYFFREDINOL CYMRU

Tystysgrif ac Adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru i Gynulliad Cenedlaethol Cymru

Ardystiaf fy mod wedi archwilio datganiadau ariannol Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru am y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2017 o dan Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) Cymru 2006. Mae'r rhain yn cynnwys y Datganiad Gwariant Net Cynhwysfawr, y Datganiad ar y Sefyllfa Ariannol, y Datganiad Llif Arian Parod a'r Datganiad o Newidiadau o ran Ecwiti Trethdalwyr a'r nodiadau cysylltiedig. Paratowyd y datganiadau ariannol hyn o dan y polisïau cyfrifyddu a nodir ynddynt. Rwyf hefyd wedi archwilio'r wybodaeth yn yr Adroddiad ar Gydnabyddiaeth y nodir ei bod wedi'i harchwilio yn yr adroddiad hwnnw.

Priod gyfrifoldebau'r Comisiynydd a'r archwilydd

Fel yr eglurir yn fanylach yn y Datganiad o Gyfrifoldebau'r Swyddog Cyfrifyddu, mae'r Comisiynydd yn gyfrifol am baratoi'r Adroddiad Blynyddol, sy'n cynnwys yr Adroddiad ar Gydnabyddiaeth a'r datganiadau ariannol, yn unol â Deddf Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru 2006 a chyfarwyddiadau a wnaed gan Weinidogion Cymru o dan y Ddeddf honno, ac am sicrhau rheoleidd-dra'r trafodion ariannol.
Fy nghyfrifoldeb i yw archwilio ac ardystio'r datganiadau ariannol a chyflwyno adroddiad arnynt yn unol â'r gyfraith berthnasol a'r Safonau Archwilio Rhyngwladol (y DU ac Iwerddon). Mae'r safonau hyn yn ei gwneud yn ofynnol i mi gydymffurfio â Safonau Moesegol y Cyngor Adroddi Ariannol ar gyfer Archwilwyr.

Cwmpas yr archwiliad o'r datganiadau ariannol

Cynhelir archwiliad er mwyn cael tystiolaeth o'r symiau a'r datgeliadau yn y datganiadau ariannol i roi sicrwydd rhesymol nad oes unrhyw gamddatganiadau perthnasol yn y datganiadau ariannol, boed hynny drwy dwyll neu wall. Mae hyn yn cynnwys asesu'r canlynol: pa un a yw'r polisïau cyfrifyddu yn briodol i amgylchiadau Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru a pha un a ydynt wedi'u cymhwyso'n gyson a'u datgelu'n ddigonol; rhesymoldeb amcangyfrifon cyfrifyddu arwyddocaol a wnaed gan Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru; a'r ffordd y cyflwynwyd y datganiadau ariannol yn gyffredinol.

Mae hefyd yn ofynnol i mi gael digon o dystiolaeth i roi sicrwydd rhesymol bod y gwariant a'r incwm wedi'u cymhwyso at y dibenion a

fwriadwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru a bod y trafodion ariannol yn cydymffurfio â'r awdurdodau sy'n eu llywodraethu.

Yn ogystal, darllenaf yr holl wybodaeth ariannol ac anariannol yn y Adroddiad Blynyddol er mwyn nodi anghysondebau perthnasol â'r datganiadau ariannol archwiliedig a nodi unrhyw wybodaeth sy'n ymddangos fel petai'n berthnasol anghywir ar sail y wybodaeth a ddaeth i law wrth i mi gyflawni'r archwiliad neu sy'n berthnasol anghyson â'r wybodaeth honno. Os dof yn ymwybodol o unrhyw gamddatganiadau neu anghysondebau perthnasol amlwg, ystyriaf y goblygiadau i'm tystysgrif.

Barn ar y datganiadau ariannol

Yn fy marn i, mae'r datganiadau ariannol:

- yn rhoi darlun gwir a theg o sefyllfa Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru ar 31 Mawrth 2017 a'i gwariant net, am y flwyddyn a ddaeth i ben bryd hynny; ac
- wedi'u paratoi'n briodol yn unol â chyfarwyddiadau Gweinidogion Cymru a gyhoeddwyd o dan Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006.

Barn ar Reoleidd-dra

Yn fy marn i, mae'r gwariant a'r incwm a nodir yn y datganiadau ariannol wedi eu defnyddio at y dibenion a fwriadwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru ymhob ffordd berthnasol ac mae'r trafodion ariannol a gofnodir yn y datganiadau ariannol yn cydymffurfio â'r awdurdodau sy'n eu llywodraethu.

Barn ar faterion eraill

Yn fy marn i:

- mae'r rhan o'r Adroddiad ar Gydnabyddiaeth i'w harchwilio wedi'i pharatoi'n briodol yn unol â chyfarwyddiadau Gweinidogion Cymru a wnaed o dan Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006; ac
- mae'r wybodaeth yn y Sylwadaeth y Rheolwyr yn gyson â'r datganiadau ariannol.

Materion y cyflwynaf adroddiad arnynt drwy eithriad

Nid oes gennyf unrhyw beth i'w nodi o ran y materion canlynol, y cyflwynaf adroddiad i chi arnynt os bydd yr amgylchiadau canlynol yn berthnasol, yn fy marn i:

- nid yw'r Datganiad Llywodraethu yn cydymffurfio â chanllawiau Gweinidogion Cymru;
- ni chadwyd cofnodion cyfrifyddu priodol;
- nid yw'r datganiadau ariannol na'r rhan o'r Adroddiad Cydnabyddiaeth sydd i'w harchwilio yn cyd-fynd â'r cofnodion a'r ffurflenni cyfrifyddu;
- ni ddatgelwyd gwybodaeth a bennwyd gan Gweinidogion Cymru] o ran cydnabyddiaeth a thrafodion eraill; neu
- nid wyf wedi derbyn yr holl wybodaeth ac esboniadau sydd eu hangen arnaf ar gyfer fy archwiliad.

Adroddiad

Nid oes gennyf sylwadau i'w gwneud ar y datganiadau ariannol hyn.

Huw Vaughan Thomas	24 Heol y Gadeirlan
Archwilydd Cyffredinol Cymru	Caerdydd
1 Awst 2017	CF11 9LJ

3 DATGANIADAU ARIANNOL

Datganiad am y Gwariant Net Cynhwysfawr

Ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2017

	Nodyn	**2016/17 £ 000**	**2015/16 £ 000**
Gwariant			
Costau staff	2	981	1,409
Dibrisiant / Amorteiddiad	3	12	14
Costau Darpariaeth	3	0	18
Gwariant gweithredol arall	3	407	492
Cyfanswm y Gwariant Gweithredol		1,400	1,933
Incwm			
Incwm arall	4	13	31
Gwariant Net Cynhwysfawr ar gyfer y flwyddyn		**1,387**	**1,902**

Nid oes unrhyw enillion na cholledion cydnabyddedig ar gyfer 2015-16 na 2016-17.

Datganiad am y Sefyllfa Ariannol

Fel y mae ar 31 Mawrth 2017

			31 Mawrth 2017		**31 Mawrth 2016**
	Nodyn	**£000**	**£000**	**£000**	**£000**
Asedau anghyfredol:					
Gwelliannau prydles	**5**	0		1	
Offer swyddfa / TGCh	**5**	27		23	
Asedau anniriaethol	**6**	10		2	
Cyfanswm asedau anghyfredol			37		26
Asedau Cyfredol:					
Symiau masnach derbyniadwy a symiau derbyniadwy eraill	**8**	62		82	
Arian parod a'r hyn sy'n gyfwerth ag arian parod	**9**	354		245	
Cyfanswm asedau cyfredol			416		327
Cyfanswm asedau			453		353
Rhwymedigaethau cyfredol:					
Symiau masnach taladwy a symiau taladwy eraill	**10**	72		171	
Cyfanswm rhwymedigaethau cyfredol			72		171
Asedau anghyfredol a/llai asedau/rhwymedigaethau cyfredol net			381		182
Rhwymedigaethau anghyfredol					
Darpariaethau	**12**	78		78	
Credydwr gohiriedig	**11**	3		0	
Cyfanswm rhwymedigaethau anghyfredol			81		78
Cyfanswm yr asedau ar ôl tynnu cyfanswm y rhwymedigaethau			**300**		**104**
Ecwiti trethdalwyr					
Cronfa wrth gefn gyffredinol			300		104
			300		**104**

Mae'r nodiadau ar dudalennau 82 i 93 yn rhan o'r cyfrifon hyn

Sarah Rochira
Comisiynydd a Swyddog Cyfrifyddu
25 Gorffennaf 2017

Datganiad Llif Arian

Ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2017

	Nodyn	1 Ebrill 2016 - 31 Mawrth 2017 £ 000	1 Ebrill 2015 - 31 Mawrth 2016 £000
Llif arian o weithgareddau gweithredol			
Gwariant net		(1,387)	(1,902)
Addasiadau ar gyfer trafodion anariannol	**3**	12	14
(Cynnydd)/gostyngiad yn y symiau masnach derbyniadwy a symiau derbyniadwy eraill	**8**	20	(10)
Cynnydd/(gostyngiad) yn y symiau masnach taladwy a symiau taladwy eraill	**10**	(99)	84
Colled ar Waredu Offer	**3**	0	0
Cynnydd mewn darpariaethau	**12**	0	18
Cynnydd/(gostyngiad) mewn Credydwr gohiriedig	**11**	3	(2)
All-lif arian net drwy weithgareddau gweithredu		**(1,451)**	**(1,798)**
Llif arian o weithgareddau buddsoddi			
Prynu eiddo, peiriannau a chyfarpar	**5**	(13)	0
Prynu asedau anniriaethol	**6**	(10)	**0**
All-lif arian net o weithgareddau buddsoddi		**(23)**	**0**
Llif arian o weithgareddau cyllido			
Cyllid gan Lywodraeth Cymru		1,583	1,725
Cyllid net		**1,583**	**1,725**
Cynnydd/(gostyngiad) net mewn symiau cyfwerth ag arian am y cyfnod		**109**	**(73)**
Arian a symiau cyfwerth ag arian ar ddechrau'r cyfnod	**9**	**245**	**318**
Arian a symiau cyfwerth ag arian ar ddiwedd y cyfnod	**9**	**354**	**245**

Mae'r nodiadau ar dudalennau 82 i 93 yn rhan o'r cyfrifon hyn

Datganiad o Newidiadau yn Ecwiti Trethdalwyr

Ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2017

	Cronfa Wrth Gefn Gyffredinol	
	1 Ebrill 2016-31 Mawrth 2017 £000	**1 Ebrill 2015-31 Mawrth 2016 £000**
Balans ar 1 Ebrill	104	281
Gwariant net	(1,387)	(1,902)
Cyfanswm incwm a chostau cydnabyddedig	(1,283)	(1,621)
Cyllid gan Lywodraeth Cymru	1,583	1,725
Balans ar 31 Mawrth	**300**	**104**

Nodiadau i'r Cyfrifon

1. Datganiad polisïau cyfrifo

Paratowyd y datganiadau ariannol hyn yn unol â Llawlyfr Adroddiadau Ariannol y Llywodraeth (FReM) 2016-17. Mae’r polisïau cyfrifo a gynhwysir yn FReM yn defnyddio Safonau Adroddiadau Ariannol Rhyngwladol (IFRS) fel y’u haddaswyd neu y’u dehonglwyd ar gyfer cyd-destun y sector cyhoeddus.

Lle y mae FReM yn caniatáu dewis o ran polisi cyfrifo, dewiswyd y polisi cyfrifo y barnwyd ei fod fwyaf priodol ar gyfer amgylchiadau penodol Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru at ddibenion rhoi darlun cywir a theg. Nodir isod y polisïau penodol a fabwysiadwyd gan y Comisiynydd. Defnyddiwyd hwy’n gyson wrth ymdrin ag eitemau yr ystyrir eu bod yn berthnasol i’r cyfrifon.

Safonau cyfrifo wedi’u cyhoeddi, ddim ar waith eto:
Ym mis Ionawr 2016, cyhoeddwyd IFRS 16 – Prydlesi, ac mae ar waith ar gyfer cyfnodau blynyddol yn dechrau ar 1 Ionawr 2019 neu ar ôl hynny. Bydd y safon gyfrifo hon ar waith o 2019-20 ymlaen ac nid oes modd gwneud amcangyfrif yn rhesymol ar hyn o bryd.

1.1 Confensiwn cyfrifo

Paratowyd y cyfrifon hyn dan y confensiwn cost hanesyddol wedi’i addasu i ystyried ailbrisio asedau anghyfredol.

1.2 Asedau anghyfredol

Cynhwysir asedau anghyfredol ar eu cost, oherwydd, ym marn y Comisiynydd, byddai unrhyw addasiad sy'n codi o ailbrisio yn amherthnasol. Mae pob ased anghyfredol yn eiddo i’r Comisiynydd.

1.3 Asedau Anghyfredol Diriaethol

Isafswm lefel cyfalafu ased anghyfredol diriaethol yw £1,000 gan gynnwys TAW anadferadwy. Delir teitl pob eiddo gan y Comisiynydd. Mae’r holl eiddo a ddefnyddir gan y Comisiynydd ar brydles. Nid yw asedau anghyfredol diriaethol eraill wedi’u hailbrisio oherwydd, ym marn y Comisiynydd, ni fyddai’r symiau dan sylw’n berthnasol.

1.4 Asedau Anghyfredol Anniriaethol

Caiff trwyddedau meddalwedd a meddalwedd technoleg gwybodaeth eu cyfalafu fel asedau anghyfredol anniriaethol a'u hamorteiddio ar sail llinell syth dros gyfnod disgwyliedig eu hoes ddefnyddiol (4 blynedd fel arfer).

1.5 Dibrisiant / Amorteiddiad
Darperir Dibrisiant/Amorteiddiad ar gyfradd a gyfrifwyd i ddileu'r asedau anghyfredol diriaethol drwy randaliadau cyfartal dros eu hoes ddefnyddiol yn ôl amcangyfrif.

Fel arfer, mae oes asedau fel a ganlyn:

Gwelliannau prydles	Tymor y brydles neu hyd at y cymal torri hyd at uchafswm o 5 mlynedd
Offer swyddfa	5 mlynedd
Offer cysylltiedig â TGCh	4 mlynedd

1.6 Incwm, cyllid a gwariant
Prif ffynhonnell gyllid y Comisiynydd yw Llywodraeth Cymru ar ffurf grant blynyddol.

Dangosir arian a ddaeth i law o gostau secondiad i'r tu allan fel costau cysylltiedig â staff.

Mae gwariant yn ymwneud yn uniongyrchol â gweithgareddau Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru. Mae swydd y Comisiynydd ar waith yng Nghymru ac yn delio â materion sy'n effeithio ar bobl hŷn yng Nghymru. Dim ond un segment gweithredol sydd gan y Comisiynydd fel y gwelir yn y Datganiad Gwariant Net Cynhwysfawr a nodiadau cysylltiedig.

Mae incwm arall yn ymwneud ag arian a dderbyniwyd ar gyfer gweithgareddau penodol gan gynnwys ond nid yn gyfyngedig i'r rhaglen Heneiddio'n Dda yng Nghymru.

Nid yw'r Comisiynydd wedi'i gofrestru ar gyfer TAW. Adroddir ar yr holl wariant gyda TAW wedi'i gynnwys lle bo hynny'n berthnasol, gan nad oes modd adfer TAW.

1.7 Cyfnewid Arian Tramor
Caiff trafodion mewn arian tramor eu trosi i arian sterling ar y gyfradd gyfnewid sy'n gyfredol ar ddyddiad y trafodion unigol. Caiff

imprestau arian tramor eu trosi i arian sterling ar y gyfradd gyfnewid sy'n gyfredol adeg cyllido.

1.8 Pensiynau
Mae'r Comisiynydd a staff a gyflogir yn uniongyrchol yn gymwys i fod yn aelodau o Brif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil (PCSPS). Mae'n gynllun buddion diffiniedig heb ei gyllido ar gyfer sawl cyflogwr. Cofnodir cyfraniadau i'r cynllun ar y cyfrif gwariant net pan fyddant i'w talu yng nghyfrifon adnoddau Swyddfa'r Cabinet: Pensiwn Sifil
http://www.civilservicepensionscheme.org.uk/

1.9 Tâl Prydlesi Gweithredol
Mae taliadau prydles yn cael eu cydnabod fel treuliau ac yn cael eu nodi yn y Datganiad Gwariant Net Cynhwysfawr ar sail llinell syth dros gyfnod y brydles.

1.10 Darpariaethau
Mae'r Comisiynydd yn darparu ar gyfer ymrwymiadau cyfreithiol neu gontractiol lle mae'r amseriad neu'r swm yn ansicr ar ddyddiad y datganiad o sefyllfa ariannol, ar sail yr amcangyfrif gorau o'r gwariant sydd ei angen i setlo'r ymrwymiad.

1.11 Arian parod a symiau cyfwerth ag arian parod
Roedd y Comisiynydd wedi tynnu arian yn rheolaidd yn ystod y flwyddyn, sy'n cael ei adneuo yng nghyfrif Gwasanaeth Bancio'r Llywodraeth ar ôl iddo ddod i law. Caiff arian ei dynnu i lawr i gyfrif banc masnachol er mwyn talu rhwymedigaethau fel y maent yn dod yn ddyledus. Mae arian mân hefyd yn swyddfa'r Comisiynydd.

2. Nifer y staff a chostau cysylltiedig

Mae nifer y staff a chostau cysylltiedig wedi'u cynnwys yn yr Adroddiad ar Staff a Thaliadau ar dudalen 64.

3. Gwariant Arall

Mae gwariant arall yn cynnwys:

	Nodyn	**2016/17 £000**	**2015/16 £000**
Rhentu o dan brydlesi gweithredol		66	52
Costau adeilad eraill		75	69
Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu		7	6
Ffioedd proffesiynol		41	54
Hyfforddiant a datblygu		9	14
Teithio a chynhaliaeth		20	23
Ffioedd Archwilio – Archwiliad Mewnol		10	8
Ffioedd Archwilio – Archwiliad Allanol		14	14
Rhaglenni Penodol		78	162
Costau gweinyddol eraill		87	90
		407	**492**
Eitemau anariannol:			
Darpariaeth a ddarparwyd yn y flwyddyn	11	0	18
Dibrisiant		10	11
Amorteiddiad		2	3
Cyfanswm		**419**	**524**

Rhaglenni Penodol

Yn ystod 2016/17, cododd y costau uniongyrchol ychwanegol canlynol gan y Comisiynydd yn erbyn y blaenoriaethau a nodwyd yn y Fframwaith Gweithredu 2013-2017. Nid yw'r gwariant a ddatgelwyd yn cynnwys dosrannu unrhyw gostau cyflog staff y Comisiynydd, gan gynnwys staff ar secondiad, ac mae'n adlewyrchu costau uniongyrchol ychwanegol yn unig.

Rhaglenni - Fframwaith Gweithredu 2013-2017	**2016/17 £000**	**2015/16 £000**
Sicrhau bod lles pobl hŷn wrth wraidd gwasanaethau cyhoeddus.	29	29
Gwella ansawdd, argaeledd a mynediad at ofal cymdeithasol ac iechyd.	15	82
Gwarchod a gwella gwasanaethau, cyfleusterau a seilwaith cymunedol.	15	23
Sefyll dros bobl hŷn sydd mewn perygl o niwed a sicrhau eu bod yn cael eu diogelu a'u gwarchod.	5	7
Mynd i'r afael â rhagfarn, anghydraddoldeb a gwahaniaethu.	14	21
Cyfanswm	**78**	**162**

4. Incwm Arall

	2016/17 £000	**2015/16 £000**
Incwm arall o weithgareddau gweithredu	13	31
Cyfanswm	**13**	**31**

Mae incwm arall yn ymwneud ag arian a dderbyniwyd ar gyfer gweithgareddau penodol sy'n gysylltiedig â'r rhaglen Heneiddio'n Dda yng Nghymru.

5. Asedau Anghyfredol Diriaethol

	Technoleg Gwybodaeth £000	**Gwelliannau Prydles £000**	**Offer Swyddfa £000**	**Cyfanswm £000**
Cost neu brisiad				
Ar 1 Ebrill 2016	44	272	37	353
Ychwanegiadau	13	0	0	13
Gwarediadau	0	0	0	0
Ar 31 Mawrth 2017	57	272	37	366
Dibrisiant				
Ar 1 Ebrill 2016	28	271	30	329
A godwyd yn ystod y flwyddyn	7	1	2	10
Gwarediadau	0	0	0	0
Ar 31 Mawrth 2017	35	272	32	339

Gwerth llyfr net ar 31 Mawrth 2017	**22**	**0**	**5**	**27**
Gwerth llyfr net ar 31 Mawrth 2016	16	1	7	24

Ni amharwyd ar asedau ac fe'u dangosir ar gost yr ystyrir ei fod yn 'werth teg'.

6. Asedau anghyfredol anniriaethol

	Trwyddedau Meddalwedd £000	Technoleg Gwybodaeth £000	Cyfanswm £000
Cost neu brisiad			
Ar 1 Ebrill 2016	46	58	104
Ychwanegiadau	0	10	10
Gwarediadau	0	0	0
Ar 31 Mawrth 2017	**46**	**68**	**114**
Amorteiddiad			
Ar 1 Ebrill 2016	**46**	**56**	**102**
A godwyd yn ystod y flwyddyn	0	2	2
Gwarediadau	0	0	0
Ar 31 Mawrth 2017	**46**	**58**	**104**

Gwerth llyfr net ar 31 Mawrth 2017	**0**	**10**	**10**
Gwerth llyfr net ar 31 Mawrth 2016	0	2	2

7. Offerynnau Ariannol

Gan fod gofynion arian y Comisiynydd yn cael eu diwallu drwy gyllid a ddarperir gan Lywodraeth Cymru, mae offerynnau ariannol (buddsoddiadau, deilliadau ac offerynnau ariannol eraill) yn chwarae rôl fwy cyfyngedig o ran creu risg a fyddai'n berthnasol i gorff heb fod yn y sector cyhoeddus.

Mae'r rhan fwyaf o offerynnau ariannol yn ymwneud â chontractau i brynu eitemau anariannol yn unol â gofynion disgwyliedig y Comisiynydd o ran prynu a defnyddio, ac felly nid yw'r Comisiynydd yn agored i fawr ddim risg o ran credyd, hylifedd na'r farchnad.

8. Symiau masnach derbyniadwy

	2016/17	2015/16
	£000	**£000**
Symiau a ddaw'n ddyledus o fewn blwyddyn:		
Symiau masnach derbyniadwy	0	12
Rhagdaliadau ac incwm cronedig	62	70
	62	**82**

Nid oedd symiau masnach derbyniadwy yn ddyledus ar ôl mwy nag un flwyddyn.

9. Arian parod a'r hyn sy'n gyfwerth ag arian parod

	2016/17	2015/16
	£000	**£000**
Balans ar 1 Ebrill	245	318
Newid net mewn balansau arian a chyfwerth ag arian	109	(73)
Balans ar 31 Mawrth	**354**	**245**
Roedd y balansau canlynol ar 31 Mawrth yn cael eu dal yn:		
Gwasanaeth Bancio'r Llywodraeth	205	212
Banciau masnachol ac arian mewn llaw	149	33
Balans ar 31 Mawrth	**354**	**245**

10. Symiau masnach taladwy a rhwymedigaethau cyfredol eraill

	2016/17 £000	2015/16 £000
Symiau a ddaw'n ddyledus o fewn blwyddyn:		
Nawdd cymdeithasol a threthi eraill	0	51
Symiau masnach taladwy	4	6
Croniadau ac incwm gohiriedig	68	114
	72	**171**

11. Credydwr gohiriedig

	2016/17 £000	2015/16 £000
Ar 1 Ebrill	0	2
Gwariant cronedig yn ystod y flwyddyn	3	0
Rhyddhawyd i Gyfrif Datganiad Gwariant Net Cynhwysfawr	0	(2)
Balans ar 31 Mawrth	3	0

Mae gan y Comisiynydd brydles weithredu 5 mlynedd yng nghyswllt swyddfeydd, sy'n cynnwys rhent amrywiol dros oes y brydles, a thoriad heb effaith ym mlwyddyn 3. Cofnodir costau gweithredol ar sail llinell syth dros gyfnod y brydles yn unol ag IAS 17. Bydd y credydwr gohiriedig yn rhyddhau'n llwyr ym Mlwyddyn 3 y brydles.

12. Darpariaeth ar gyfer Rhwymedigaethau a Thaliadau

	2016/17 £000	2015/16 £000
Balans ar 1 Ebrill	78	60
Darparwyd yn y flwyddyn	0	18
Darpariaeth a ddefnyddiwyd yn y flwyddyn	0	0
Balans ar 31 Mawrth	**78**	**78**

Gwneir darpariaeth ar gyfer ailaddurno/dadfeiliadau yn ein swyddfeydd yn ystod tymor y brydles ac ar derfyn y brydles. Yn unol ag IAS 37, caiff y ddarpariaeth hon ei hadolygu yn blynyddol.

13. Ymrwymiadau dan brydlesi

(a) Prydlesi gweithredol

Nodir cyfanswm taliadau prydles sylfaenol i'r dyfodol yn y tabl isod wedi'u dadansoddi yn ôl y cyfnod y daw'r brydles i ben.

	2016/17 £000	2015/16 £000
Mae'r rhwymedigaethau dan brydlesi gweithredol yn cynnwys:		
Tir ac adeiladau:		
Dod i ben o fewn blwyddyn	63	56
Dod i ben ar ôl blwyddyn ond ddim mwy na 5 mlynedd*	230	75
Hwyrach na phum mlynedd	0	0
	293	**131**

*Mae'r Comisiynydd wedi cytuno ar gytundeb prydles newydd am gyfnod o 5 mlynedd o 5 Awst 2018 ymlaen. Pennwyd y rhent taladwy ar gyfer 3 blynedd gyntaf y cyfnod, gyda blynyddoedd 4 a 5 i'w cytuno yn ystod 2021-22. Bydd gwerth y brydles hon yn gyson â'i gwerth yn y farchnad agored yn dilyn archwiliad gan syrfëwr annibynnol.

	2016/17 £000	2015/16 £000
Mae'r rhwymedigaethau dan brydlesi gweithredol yn cynnwys:		
Arall: Offer Swyddfa		
Dod i ben o fewn blwyddyn	0	0
Dod i ben ar ôl blwyddyn ond ddim mwy na 5 mlynedd	1	2
Hwyrach na phum mlynedd	0	0
	1	**2**

(b) Prydlesi cyllid a chontractau PFI

Nid oes rhwymedigaethau o dan brydlesi cyllid na chontractau PFI (2015-16; dim). Nid yw'r Comisiynydd wedi ymrwymo i gontractau na ellir eu canslo sy'n brydlesi neu'n gontractau PFI (2015-16; dim).

14. Ymrwymiadau cyfalaf

	2016/17 £000	2015/16 £000
Ymrwymiadau cyfalaf ar gontract ar 31 Mawrth nad ydynt wedi'u cynnwys fel arall yn y cyfrifon hyn.	10	0

Mae gan y Comisiynydd Ymrwymiad Cyfalaf ar 31 Mawrth 2017 yn ymwneud ag uwchraddio gweinydd a rhwydwaith TG; bydd y gwaith hwn yn cael ei gwblhau yn 2017-18.

15. Rhwymedigaethau amodol a ddatgelir dan IAS 37

Nid oes gan y Comisiynydd rwymedigaethau amodol nad ydynt yn cael eu datgelu mewn mannau eraill yn y cyfrifon hyn (2015-16: dim).

16. Trafodion partïon cysylltiedig

Yn 2016-17 derbyniodd y Comisiynydd gyllid o £1.583M gan Lywodraeth Cymru (2015-16: £1.725M) a oedd yn cynnwys dyraniad anghylchol o £40k ar gyfer y Rhaglen Heneiddio'n Dda yng Nghymru. Ystyrir Llywodraeth Cymru yn barti cysylltiedig.

Yn ystod 2016-17 ni fu'r Comisiynydd, nac unrhyw aelod arall o'r Tîm Rheoli Strategol, nac unrhyw aelod o'u teulu'n ymwneud yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol ag unrhyw drafodion gyda'r Comisiynydd yn ystod y flwyddyn, ac eithrio'r hawliadau treuliau a'r taliadau cyflog arferol.

17. Digwyddiadau ar ôl y cyfnod adrodd

Ni chafwyd digwyddiadau arwyddocaol rhwng diwedd y flwyddyn a chwblhau'r cyfrifon hyn.

Cafodd y datganiadau ariannol hyn eu hawdurdodi i'w cyhoeddi ar 25 Gorffennaf 2017 gan Sarah Rochira